

Pengevirke

Tidsskrift for ny bankkultur Nr. 1 | 2023

Tema: Økonomi for en bærekraftig fremtid

Smultringøkonomi • Økonomisk demokrati • Byggfelleskap

 Cultura
Bank

Økonomi og penger

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Foto: Stig Weston

Dette nummeret av Pengevirke handler mye om økonomi og hvordan samfunnet skal innrette seg for at alle mennesker skal få oppfylt sine grunnleggende behov, samtidig som vi tar vare på biologisk mangfold og ikke overbelaster naturressurser.

Smultringmodellen til Kate Raworth er genial, ved at den grafiske fremstillingen gjør konseptet så lett å huske. En enkel, visuell modell av en bærekraftig økonomi, som innebærer at vi må holde oss i et handlingsrom som ligger innenfor naturens tålegrenser, samtidig som vi sørger for et minimumsnivå av levestandard for alle. I tillegg til to artikler av Thomas Røkås, med utgangspunkt i smultringmodellen, bringer vi en artikkel om økonomisk demokrati av Helge Selrod, som handler om demokratisk og lokalt forankret eierskap og hvilket ansvar som ligger hos lokale myndigheter og større bedrifter for å ta miljømessig og sosialt ansvar og benytte seg av lokale leverandører og produsenter.

Arild Eriksen har en artikkel om byggfellesskap, som han mener kan spille en viktig rolle i et grønt skifte. De kan utvikle boliger som kan supplere dagens boligmarked med flere beboerdrevne pro-

sjekter, for eksempel sosiale boformer.

Arne Øgaard har skrevet om hvordan bankene skaper penger – et tema som er både interessant og komplisert.

Ellers har vi som vanlig en ny artikkel fra vår faste skribent, professor Ove Jakobsen, som denne gangen skriver om Peter Barnes, og vi har nyheter fra Cultura Bank, bokomtaler og smånytt-saker. En stor og gledelig nyhet fra Cultura Bank er at vi etter lang ventetid endelig har fått godkjent tre artikkel 9-fond fra Triodos Investment Management for salg i Norge. Det er vi veldig stolte av å ha vært med på å få til. Se artikkelen på side 8 hvis du er interessert i å kjøpe «mørkegrønne» fond.

Kanskje har du lagt merke til at det er lenge siden sist du har fått Pengevirke – det skyldes at vi nå har gått over til å lage 2 utgaver i året. Dette gjør vi både for å spare miljøet og av kapasitets-hensyn. Cultura Bank lager også digitale nyhetsbrev, som kommer ca. 4-6 ganger i året, der du kan følge med på hva som skjer.

Neste utgave kommer i månedsskiftet oktober/november – velkommen til å bidra med stoff! 💧

Cultura Bank driver sin virksomhet etter prinsippene for 'social banking'. Det innebærer for det første at utlånsformålene vurderes etter etiske kriterier, og for det andre åpenhet – innskyterne får vite hva pengene lånes ut til. Cultura finansierer blant annet prosjekter som kan forbedre økosystemene, skape renere luftmiljø, gi verdige sosiale forhold, dekke behov for omsorg og gi barn og ungdom bedre oppvekstvilkår. Cultura samarbeider med lignende bankinitiativer i andre land og med organisasjoner som WWF og Redd Barna. Cultura Bank har en balanse på ca. 1,6 milliarder kroner. Det er 20 medarbeidere på kontoret i Oslo. Banken har kunder over hele landet. Cultura Bank er medlem av Global Alliance for Banking on Values.

Cultura Sparebank, Postboks 6800, St. Olavs plass, N-0130 Oslo
Besøksadresse: Holbergs gate 1, 0166 Oslo
Tlf. +47 22 99 51 99, cultura@cultura.no, www.cultura.no

PENGEVIRKE 1/2023

ISSN 1399-7734/

Online: ISSN 1901-2020

Utgis av

Cultura Bank
www.cultura.no

Redaksjon

Arne Øgaard (redaktør), aroegaa@online.no
Jannike Østervold, joe@cultura.no

Layout

Martin Helbo – martinhelbo.com

Opplag

3 800

Fra 2023 utgis bladet 2 ganger i året.
Neste gang oktober 2023.

Frist

Bidrag til neste utgave kan sendes til
Pengevirke senest 4. september.

Tema neste nummer

Blir bestemt senere.

Trykk

Papirutgaven av Pengevirke produseres av
Rolf Ottesen AS på svanemerket trykkeri i
Norge. Papiret er godkjent for Svanemer-
ket, EU-Ecolabel og det er både FSC-serti-
fisert og PEFC-sertifisert samt ISO14001

Forside

Triodos Future Generations Fund investerer
i prosjekter som tilgodeser barn – nå og i
framtiden. Fondet er etablert i samarbeid
med UNICEF og blir nå tilgjengelig i Norge
gjennom Cultura Bank. Les mer om fondet
i artikkel på s. 8. Foto: Triodos Investment
Management.

Holdninger og synspunkter som kommer
til uttrykk i de enkelte artikler og innlegg
er forfatterne selv ansvarlige for. De er
dermed ikke nødvendigvis uttrykk for
redaksjonens synspunkter.

Bidrag til Pengevirke honoreres normalt ikke.

Abonnement på Pengevirke

Pengevirke finnes både på papir og i
elektronisk utgave. Bestill Pengevirke i
elektronisk versjon på www.cultura.no/pengevirke/abonnement.

For bestilling eller avbestilling
av papirutgaven, send e-post til
cultura@cultura.no.

Frivillig abonnementsavgift kan innbetales
til konto 1254.01.00177 eller med VIPPS til
#531405 (Pengevirke).

Innhold

Norsk økonomi i et «Smultring»-perspektiv	4
Alternativer til BNP i en vekstfri økonomi	6
Nå kan du spare i "mørkegrønne" fond fra Triodos Investment Management	8
Selvbyggerlagene	10
Kunstnerboligforeningen	12
Smånytt	14
Hvordan skapes penger?	16
Stavanger Urban Folkehøgskole utdanner fremtidens grønne ledere	18
Nytt fra Cultura Bank	20
'Community Wealth Building' – En vei til Økonomisk Demokrati	24
Cultura Gavefond	26
Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar: Peter Barnes	28
Truly wild – delikatesser I skogens ånd	30
Aktuelle bøker	30
Kommentar: Vi lever på andres bekostning	34

Norsk økonomi i et «Smultring»-perspektiv

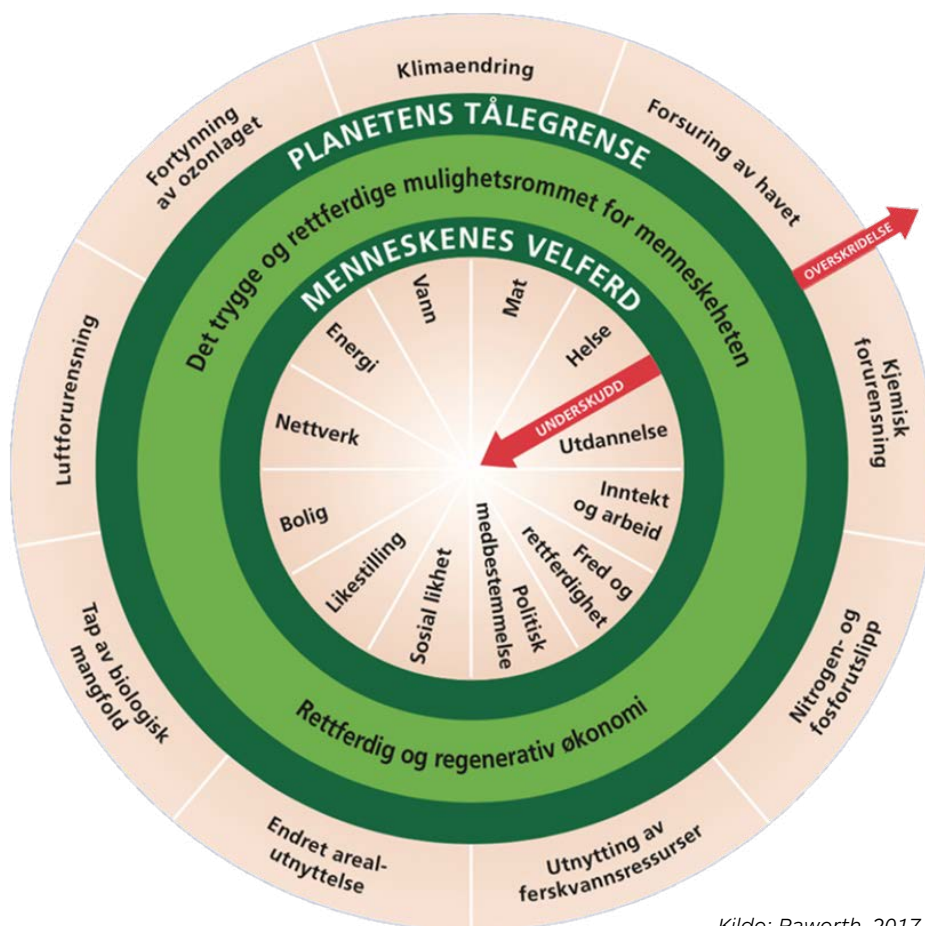
✍ THOMAS RØKÅS

Det er ikke mangler på kriser for tiden. Selv om strømpriser, krig i Europa og inflasjon rammer mange nordmenns lommebøker hardt, er det samfunnsutviklingen som helhet som bekymrer meg mest. Globalt øker de sosiale forskjellene, både på tvers og innad i land, mens vi stadig bruker mer naturressurser og setter økosystemer under hardt press verden over. Denne trenden har forsterket seg de seneste årene, men må snus, og dét transformasjonelt, hvis

vi ønsker å oppnå rettferdige og bærekraftige samfunn¹.

Et rammeverk som skisserer opp et slikt rettferdig og bærekraftig samfunn er Smultringøkonomi². «Smultringen» (se figuren under) har som mål at alle mennesker i verden skal få oppfylt sine grunnleggende behov og rettigheter, gjennom å bruke naturressurser innenfor naturens tålegrenser. Den bruker grensesetting som et verktøy for å etablere akseptable minstenivåer av

sosiale goder og for å sikre trygg bruk av naturressurser. Uten videre hensyn virker en slik tilnærming meningsfull og rasjonell. Men hvis hen tar premissene til Smultringøkonomi på alvor, trengs det en mer progressiv tilnærming utover dagens tradisjonelle former for økonomistyring. Under diskuterer jeg hvordan en norsk økonomi kan se ut i et smultring-perspektiv med utgangspunkt i resultater fra min masteroppgave.

Kilde: Raworth, 2017

Siden konseptet er globalt, er det ikke rett fram å skulle bruke det på nasjonalt nivå. For å gjøre de økologiske og sosiale kriteriene for bærekraft så relevante som mulig for norske forhold, brukte jeg eksisterende politiske målsettinger og forpliktelser. Blant annet nedtegnet i norsk klima-, helse- og utdanningspolitikk. Ved å bruke målsettinger som er kvantifiserbare, definerte jeg et handlingsrom som respekterer alle nordmenns behov, samt tar vare på de norske og globale økosystemene vi er avhengige av. Innenfor et slikt handlingsrom burde for eksempel ingen barn i Norge bo i fattigdom; det burde være kjønnsrepresentativitet i politiske institusjoner; og ingen vannforekomster i Norge burde være forringet.

Hvordan gjør den norske økonomien det innenfor slike kriterier? Generelt er vi er flinke til å oppfylle menneskers behov og rettigheter til tilgang på skole, helsetilbud, bolig, politisk representasjon, og så videre. Dette gjenspeiler også internasjonale utviklingsindekser der Norge gjør det veldig godt, slik som Human Development Index. Det finnes derimot betydelige forskjeller på tvers av grupper. Spesielt første- og andregenerasjons innvandrere mangler tilgang på sosiale goder sammenlignet med den øvrige befolkningen. For eksempel lever omtrent halvparten av migrantbarn i fattigdom, sammenlignet med fem prosent av den øvrige befolkningen.

NORGE HAR BRUKT SIN ANDEL AV KARBONBUDSJETTET

Høy sosial standard kommer derimot med en høy økologisk pris. Norge overskrider alle naturens tålegrenser, og betydelig når det gjelder noen dimensjoner, som fosforbruk i landbruket og utslipp av klimagasser. Norge har allerede brukt opp sin rettfærdige andel av karbonbudsjettet for å begrense global oppvarming til 1,5 grader. Dette er basert på prinsippet om at alle har rett til å slippe ut en lik andel klimagasser, på tvers av generasjoner og landegrenser. Siden 1990 og fram til i dag har nordmenn brukt mer klimagasser enn en andel som skal forsikre at de neste generasjoner får et stabilt klima. Hvis

vi skal bøte på dette, må vi produsere negative utslipp hvert år lik 38,7 millioner tonn CO₂-ekvivalenter. Til sammenligning produserte Norge 48.9 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2021.

En slik konklusjon er dramatisk forskjellig fra norske myndigheters klimamål og prognoser mot et lavutslipps-samfunn. Det er to årsaker til dette, som fortjener mer oppmerksomhet i det offentlige ordskiftet. For det første: Norge og alle andre land fører kun utslipp som oppstår innenfor landegrensene, som er den internasjonale standarden, jamfør FN. Hvis en inkluderer utslipp assosiert med varer og tjenester som etterspørres fra andre land (slik som elbiler, klær og byggematerialer), har Norge en betydelig større klimabelastning.

For det andre, så regner vi ikke med kumulerte utslipp, men måler istedenfor etter historiske stillbilder uten å tenke på den akkumulerte effekten som oppstår i atmosfæren. Hvis vi teller de totale utslippene som følge av Norges økonomiske aktiviteter siden 1850 og frem til i dag, er Norge en betydelig forurensner på verdensbasis³.

En slik innsikt om tilstanden til den norske økonomien står i sterk kontrast til Norges rykte internasjonalt, hvor vi blir hylet for å ha en grønn økonomi. For eksempel gjennom internasjonale indekser, som peker på Norges ambisiøse klimamål, og progressive skatter og subsidier, som fremmer «bærekraftig forbruk». Slike indekser utelukker økonomiske aktiviteter som har vært avgjørende for Norges velferd, men som er forurensende av natur. Olje- og

gassnæringen er et praktisk eksempel. Hvis de landene som tjener på eksport av fossile brenslers også skulle ha vært ansvarlig for de assosierte utslippene i atmosfæren, hadde Norges klimaregnskap vært betydelig høyere⁴, sammenlignet med det nåværende regimet.

HVEM TAR MILJØKOSTNADENE FOR DIN ELBIL?

Et annet eksempel på hvordan nåværende regnskapsføring av miljøressurser går i rike og allerede industrialiserte lands favør, er elbil-politikken. En elbil kommer til Norge med svært få miljørisikoer eller miljøpåvirkninger. Men å produsere en elbil har selvfølgelig miljøkostnader, og det er menneskene og landene som lever i nærheten av produksjonen av disse elbilene som tar kostnadene. For eksempel gjennom degraderte vannkilder, luftforurensning og sosial uro som konsekvenser av mineralutvinning.

Slike ulike utvekslinger av naturressurser på tvers av landegrenser⁵ er normen i den globale økonomien i dag. Urettfærdige metoder for å bokføre varer og tjenester tilrettelegger for Norge sin «grønne» økonomi. I et smultring-perspektiv derimot, blir slike mekanismer mer synlige, og representerer en mer rettfærdig tilnærming til sosial og økologisk bærekraft.

I min artikkel på side 6 argumenter jeg for hvordan Smultringen er et bedre egnet styringsverktøy enn BNP og økonomisk vekst for å oppnå rettfærdige og bærekraftige samfunn.

Thomas Røkås

Assosiert med NMBUs bærekraftsarena «Planetens tålegrenser»; styremedlem i Rethinking Economics Norge; og med i planleggingsgruppa for Smultringfestivalen 2023.

1) Se de seneste rapportene til IPCC og IPBES.
2) Raworth, K., 2017. Doughnut Economics. Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist
3) Hickel, J., 2020. Quantifying national responsibility for climate breakdown: an equality-based attribution approach for carbon dioxide emissions in excess of the planetary boundary
4) https://folk.universitetetioslo.no/roberan/t/export_emissions.shtml
5) Hornborg, A., 2009. Zero-Sum World: Challenges in Conceptualizing Environmental Load Displacement and Ecologically Unequal Exchange in the World-System

Alternativer til BNP i en vekstfri økonomi

✍ THOMAS RØKÅS

I et par hundre år har økonomisk vekst spilt en avgjørende rolle for samfunnsutviklingen og for å legge til rette for velstand. Spesielt i etterkrigstiden var innovasjon og utbygging av infrastruktur essensielt for å oppfylle menneskers behov. Vekst var med andre ord nødvendig økonomisk styring. I samme periode ble bruttonasjonalprodukt (BNP) opprettet; en indikator som skulle måle all markedsaktivitet som del av gjenoppreisingsarbeidet. Siden den gang har BNP forblitt det foretrukne økonomiske styringsverktøyet og blitt ensbetydende med velstand.

Verden har derimot forandret seg mye siden etterkrigstiden. Land som Norge har for lengst mettet behovet for teknologiske løsninger og infrastrukturprosjekter som gir høy nytteverdi til samfunnet. Veksten de seneste årene kan heller sies å ha vært uøkonomisk, hvis de negative effektene av økonomisk produktivitet på klima, miljø og sosial ulikhet inkluderes. På bakgrunn av dette vokser kritikken mot BNP og økonomisk vekst som relevante styringsverktøy. Nedenfor utdyper jeg denne kritikken og diskuterer alternative konsepter og verktøy, som er bedre egnet til å løse samfunnsutfordringene vi står overfor i dag.

KRITIKK MOT BNP

En åpenbar kritikk mot BNP som et mål for velstand, er alt den *ikke* måler, men som er avgjørende for vår livskvalitet og overlevelse. Noen åpenbare eksempler er husarbeid og annet uformelt arbeid, forurensing, økosystemtjenester som produserer frisk luft og rent drikkevann, samt mange andre «eksternaliteter».

Kritikk kommer også fra forskere som påpeker at vekst i BNP har et tilnærmet 1:1 forhold med vekst i bruken

av naturressurser. Når økonomien vokser, vokser også utvinningen av materialer og utslipp av klimagasser. Dette er selvfølgelig problematisk på en planet med begrensede ressurser. Svaret på dette problemet har i drøye to tiår vært «grønn vekst»; skape økonomisk produktivitet uten å ha påvirkning på klima og miljø. Selv om denne løsningen fortsatt blir fremmet av de fleste politikere og økonomer, har «grønn vekst» liten empirisk troverdighet¹.

”

Samtidig som forbruket vårt øker, gjør ikke nødvendigvis livskvaliteten vår det samme. Lykkeforskere peker på at mens kjøpekraften i vestlige land har økt voldsomt de seneste tiårene, har ikke befolkningene blitt noe særlig lykkeligere.

Samtidig som forbruket vårt øker, gjør ikke nødvendigvis livskvaliteten vår det samme. Lykkeforskere peker på at mens kjøpekraften i vestlige land har økt voldsomt de seneste tiårene, har ikke befolkningene blitt noe særlig lykkeligere². Overforbruket ser heller ut til å ha mange negative effekter på velferden hvis en dømmer etter den økte forekomsten av psykiske lidelser og ensomhet, økt skjermtid og mindre kvalitetstid med familie og venner, sosialt press i utallige former, og så videre.

Hvis BNP ikke måler det som betyr mest for oss, og målet om vekst forsterker krisene vi står i, er det ikke da på tide med en seriøs diskusjon om alternative økonomiske styringsverktøy?

VEKSTFRI ØKONOMI

Spørsmålet rundt en «vekstfri» økonomi har begynt å ta form i både forskning og grasrotmiljøer i de seneste årene. Vekstfrihet innebærer ikke nødvendigvis at økonomien ikke skal vokse. Med vekstfrihet menes heller frihet fra kravet om å vokse. Hvilke muligheter gir en slik frihet for økonomisk styring, i møte med de klimatiske, miljømessige og sosiale utfordringene samfunnet står overfor?

Først og fremst åpner det opp et handlingsrom for å bruke (penge)økonomien som et virkemiddel for å oppnå høyerestående samfunns mål, i stedet for at vekst skal være et mål i seg selv. De negative økologiske og sosiale konsekvensene av det sistnevnte har allerede blitt diskutert ovenfor. Alternativt kan vi bruke konsepter som «Smultringøkonomi» og dets mål om *livskvalitet for alle innenfor naturens tålegrenser*³ (se side 4 for en analyse av den norske økonomien i et smultring-perspektiv).

Å oppfylle et slikt mål vil innebære ulike ting for ulike samfunn. For land som mangler grunnleggende infrastruktur til å oppfylle befolkningens behov, vil et av virkemidlene innebære økt

1) Se for eksempel Nordisk Samarbeid sin rapport *Is economic growth compatible with a sustainable Nordic future?*

2) Se for eksempel Layard, 2005, *Happiness: Lessons from a new science*

3) Raworth, 2017, *Doughnut Economics. Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*

4) O'Neill et al., 2018, *A good life for all within Planetary Boundaries*

bruk av naturressurser. For mange rike land med høye sosiale standarder vil derimot andre virkemidler måtte bidra til å redusere bruken av naturressurser for å respektere rettferdige andeler av globale miljøressurser⁴. Istedenfor å gå ut fra at vekst er et godt middel for alle samfunn verden over, kan en vekstfri tilnærming fremheve mer passende virkemidler, som fremmer sosial og økologisk bærekraft for mennesker og miljøene de lever i.

Slike virkemidler som kan føre oss mot smultringen sitt mål, blir fremmet av bevegelser som postvekst (post-growth) og motvekst (degrowth). Degrowth foreslår for eksempel konkrete tiltak som støtter opp om alle menneskers ve og vel, samtidig som naturlige økosystemer blir ivaretatt. Noen konkrete eksempler inkluderer redusert arbeidstid, universal tilgang til velferdstjenester, grunninntekt, jobbgaranti og maksimale inntektsgrenser.

Organisasjoner som Rethinking Economics Norge synliggjør flere av de

teoretiske aspektene disse bevegelsene anvender, et teorimangfold utover den dominerende nyklassiske grenen innenfor økonomi. Disipliner som feministisk, økologisk, og institusjonell økonomi beskriver egenskaper ved samfunn og individ utover antakelsen om at vi er rasjonelle og nyttemaksimerende «økonomiske menn», som lever i en verden hvor naturressurser kan byttes ut med menneskeskapt kapital.

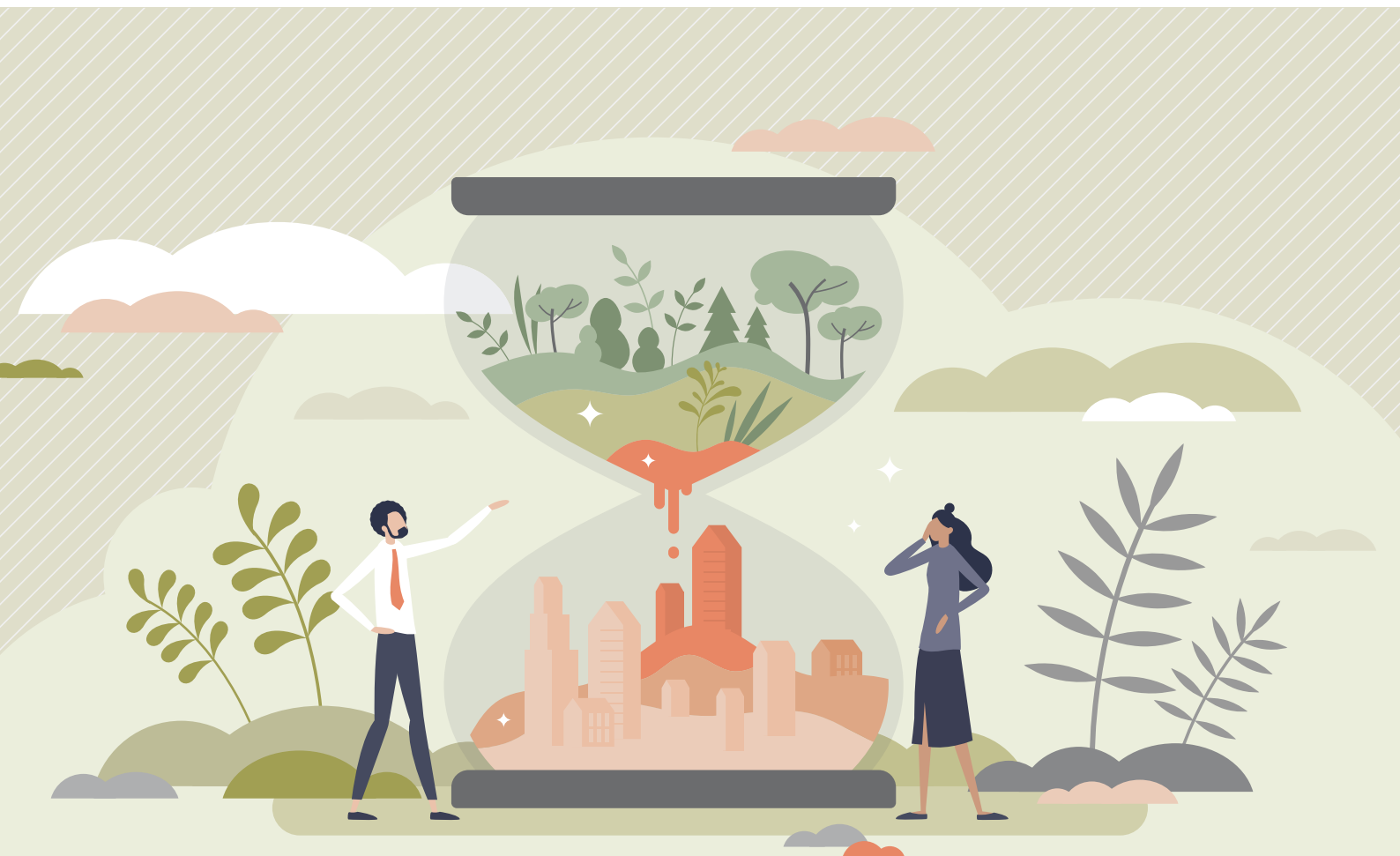
Det finnes også politisk interesse for alternativer til BNP og økonomisk vekst. Initiativet for velværeøkonomi (Wellbeing Economy Alliance) er et partnerskap mellom land som Skottland, Finland, New Zealand og Costa Rica, som samarbeider for å danne et nytt økonomiparadigme basert på menneskelig velvære.

Slike initiativer leder vei mot et nytt samfunnsideal, som plasserer livskvalitet og sunne økosystemer i sentrum. Til forskjell fra dagens fokus på vekst og «grenseløse» forbedringspotensialer, legger vekstfrie idealer til grunn

premisset om måtehold og en «nok er nok»-tenkning. Dette baner vei for en ny form for utvikling. En utvikling mot redusert forbruk av varer og tjenester som vi ikke trenger, og som frigjør tid og ressurser til økt velvære og hensyn til naturen. Mer tid med familie og venner, oppleve nærmiljøet, dyrke egne talenter og interesser, og så videre.

I en tid hvor de rådende politisk-økonomiske styringsverktøyene ikke lenger er i stand til å håndtere krisene og utfordringene vi står i, men heller bidrar til å forsterke dem, er det på tide å tenke nytt. Det er på tide at vi begynner å eksperimentere med nye ideer og praksiser som er bedre skikket til å håndtere utfordringene i det 21. århundre. Vekstfrihet kan lede vei i dette arbeidet. 🌱

*Skrevet av: Thomas Røkås
Assosiert med NMBUs bærekraftsarena «Planetens tålegrenser»; styremedlem i Rethinking Economics Norge; og med i planleggingsgruppa for Smultringfestivalen 2023.*

Nå kan du spare i "mørkegrønne" fond fra Triodos Investment Management

JANNIKE ØSTERVOLD TRIODOS INVESTMENT MANAGEMENT

«Using money as a force for good» er mottoet til Triodos Investment Management, et datterselskap av Triodos Bank, Europas største verdibaserte bank, som har avdelinger i Belgia, Tyskland, Nederland, Spania og Storbritannia. Triodos er en av de verdibaserte bankene som var med på å starte Global Alliance for Banking on Values, der Cultura Bank også er medlem.

Nå er vi stolte av å kunne fortelle at vi har vært med på å gjøre tre av Triodos Investment Managements mørkegrønne fond tilgjengelig i Norge.

Triodos Investment Management investerer bare i bærekraftige prosjekter og organisasjoner – alt fra innovasjoner

innenfor fornybar energi til finansiell inkludering i fremvoksende markeder, og fra økologisk mat og landbruk til bærekraftige aksjer og obligasjoner. De er fullt transparente i det at de publiserer informasjon om alle organisasjonene de finansierer og utgir omfattende årlige konsekvensrapporter.

Triodos Investment Management administrerer 17 ulike fond for bærekraftige investeringer og forvalter i alt 5,7 milliarder euro.

BÆREKRAFTIGE FOND

Triodos Investment Management er en globalt anerkjent ledende aktør innenfor bærekraftig investering. Fondene investerer både i og utenfor Europa og kan kjøpes av både private og profesjonelle investorer. Mange utenlandske banker distribuerer fond fra Triodos Investment Management – blant annet Merkur andelskasse i Danmark, som har

gjort dette i mange år allerede, men til nå har fondene fra Triodos Investment Management ikke vært tilgjengelig i Norge.

Cultura Bank og Triodos Investment Management har samarbeidet om å få godkjent tre utvalgte aksjefond fra Triodos Investment Management for distribusjon i det norske markedet, via Norne Securities. Det har vært en lang prosess for å få de nødvendige formalitetene i orden, men fondene er nå godkjent av det norske finanstilsynet, og når dette skrives er de første handlene vellykket gjennomført.

EUs Sustainable Finance Disclosures Regulation (SFDR), «Offentliggjøringsforordningen», som trådte i kraft i mars i fjor, er en felles europeisk standard, som krever at fondsselskaper klassifiserer fondene i en av tre kategorier – artikkel 6, artikkel 8 eller artikkel 9.

OFFENTLIGGJØRINGSFORORDNINGEN (EU)

ARTIKKEL 9

Investeringsfond som har bærekraft som en integrert målsetning i investeringsstrategien.

ARTIKKEL 8

Investeringsfond som fremmer miljømessige eller sosiale egenskaper, men ikke har bærekraft som et overordnet mål.

ARTIKKEL 6

Investeringsfond som ikke, eller i liten grad, integrerer bærekraft.

HØY

Fokus på bærekraft

LAV

Artikkel 8, «lysegrønne fond», og artikkel 9, «mørkegrønne fond», omfatter fond som fremmer eller har som mål å gjøre bærekraftige investeringer.

ESG står for «Environmental, Social and Governance». På norsk oversettes det til Miljø-, Sosiale- og Forretningsetiske forhold, som grovt kan sammenfattes i begrepet «bærekraft». Kravene til offentliggjøring av ESG-informasjon er mer omfattende for artikkel 9 enn for artikkel 8. Alle fondene til Triodos er klassifisert som artikkel 9.

FOND SOM ER GODKJENT FOR DET NORSKE MARKEDET

I kundeundersøkelsen i 2021 var grønne fond ett av produktene som mange av kundene våre ønsket at Cultura Bank skulle begynne å tilby, og Cultura innledet derfor et samarbeid med Triodos Investment Management for å kunne tilby noen av deres fond til det norske markedet. Følgende fond er nå godkjent for salg i Norge:

Triodos Pioneer Impact Fund

Triodos Pioneer Impact Fund investerer i aksjer i virksomheter som er børsnotert på globale markeder, og som er engasjert i innovative aktiviteter innen bærekraftsområdet. Minst 67 % av fondets nettoaktiva er investert i aksjer i små- og mellomstore bedrifter og opp til 33 % av dets nettoaktiva i store bedrifter. Virksomhetene som fondet investerer i, skaper løsninger som bidrar til omstillingen til en bærekraftig verden. Virksomhetene velges ut etter en omfattende og integrert vurdering av deres finansielle, sosiale og miljømessige prestasjoner.

Triodos Global Equities Impact Fund

Triodos Global Equities Impact Fund investerer i aksjer i bedrifter som tilbyr bærekraftige løsninger, og som er børsnotert på globale markeder. Minst 67 % av fondets nettoaktiva er investert i aksjer i store bedrifter og opp til 33 % av dets nettoaktiva i aksjer i små- og mellomstore bedrifter. Virksomhetene velges ut etter en omfattende og integrert vurdering av deres finansielle, sosiale og miljømessige prestasjoner.

Hovedkvarteret til Triodos ligger i Zeist, like utenfor Utrecht i Nederland.

Triodos Future Generations Fund

Triodos Future Generations Fund investerer i prosjekter som tilgodeser barn – nå og i fremtiden. Fondet er etablert i samarbeid med UNICEF.

Fondet investerer i aksjer i børsnoterte selskaper som støtter et økosystem med like muligheter, helse og trivsel, utdannelse og trygghet for barn. Porteføljen er bygget opp av 30-40 globale børsnoterte virksomheter på tvers av sektorer og regioner, som hver av dem understøtter ett eller flere av FNs verdensmål for bærekraftig utvikling, og særlig fem områder relatert til barns rettigheter og trivsel, som beskrevet i UNICEFs strategiske plan.

(UNICEF har ingen rolle i utviklingen, ledelsen eller drift av Triodos Future Generations Fund, ei heller i fondets investeringsbeslutninger.)

Minimum 75 % av porteføljen består av små- og mellomstore bedrifter og maksimalt 25 % i store bedrifter.

Triodos Future Generations Fund investerer i prosjekter som ivaretar barns behov og rettigheter – nå og i fremtiden.

Triodos Investment Management donerer 0,10 % i året av verdien av de samlede investeringene til UNICEFs prosjekter.

SLIK GÅR DU FRAM FOR Å HANDLE

I løpet av våren har vi i Cultura Bank forberedt oss til å kunne gi god informasjon til gamle og nye kunder om disse tre fondene, og om hvordan en skal gå fram for å få kjøpt dem. Selve handelen vil bli gjennomført av Norne Securities. Cultura Banks rolle er begrenset til å være informasjonsgiver, mens Norne kan gi konkret investeringsrådgivning. Dette på grunn av krav om autorisasjon.

Start med å gå inn på cultura.no/fond. Der finner du nøkkelinformasjon om alle tre fondene, som bør leses før du investerer. Det er også en utfyllende «spørsmål og svar»-side, som du kan oppsøke hvis du har noen spørsmål. Finner du ikke svaret der, ta gjerne kontakt med vår kundeavdeling gjennom nettbankmelding, e-post eller telefon.

Når du føler at du har fått den informasjonen du ønsker og har lyst til å handle, så trykker du på «Handle fond – Privat» eller «Handle fond – Bedrift». Du vil da bli videresendt til en side for å opprette et kundeforhold hos Norne. Følg prosessen der, og svar så godt du kan på alle spørsmål. Etter opprettelse vil de gjennomgå søknaden og gi deg godkjenning. Du kan da logge inn og handle fondene selv. Vi er selvfølgelig behjelpelig med hele prosessen hvis det er noe som er uklart.

Vi gleder oss til å kunne tilby disse fondene til våre kunder.

cultura.no/fond

La Borda er et beboerutviklet boligprosjekt i Barcelona organisert som et samvirke. Foto: IMHAB

Selvbyggerlagene

✍ ARILD ERIKSEN

Etter krigen var Norge i en gjenreisningsfase hvor selvbyggerlag ble lansert som en dugnadsbasert måte for å skaffe bolig til vanlige folk. Etableringen av Den Norske Stats Husbank i 1946 bidro også til dette. Ett av de mest kjente selvbyggerlagene var Breidablikk på Gamle Skjetten i Lillestrøm kommune hvor medlemmer av bygningsindustriarbeiderforbundet bygget alle husene selv. De nedla 5500 timer hver i egeninnsats over ti år, hvor 13 av 48 hus ble bygget i leire iblandet hakket halm, ettersom hus av stampejord gikk utenom myndighetenes kvoteordninger¹.

I dag er byggfellesskap som danner selvbyggerlag sjeldnere, men de siste ti årene har en rekke grupper med røtter i miljø- og boligaktivismebevegelsen tatt initiativ til ulike beboerdrevne boligutviklingsprosjekter i Oslo. Det har mange årsaker, men både europeiske

strømninger og en stadig høyere terskel for å komme inn på boligmarkedet i byer som Oslo, er noen av årsakene. Kulturarbeiderne på Hausmania skal nok ha æren for å ha satt i gang denne nye bølgen da de tok kontakt med Eriksen Skajaa Arkitekter i 2012, som sammen med dem utviklet et boligprosjekt i Hauskvartalet. Etter dette har det gått mange år, og både Tøyen Boligbyggelag, Ormsundveien Økogrend og Kunstnerboligforeningen har bygget videre på arbeidet, uten å ha lykkes så langt. Felles for alle prosjektene er imidlertid at de drives av ildsjeler, som hovedsakelig arbeider med utviklingen på kveldstid, og at de høye tomtekostnadene i Oslo har hindret realisering. Oslo kommune har ingen sosial tomtepolitikk, og får derfor heller ingen boligprosjekter hvor sosial bærekraft er hovedformål.

Byggfellesskap er kjent fra mange steder i Europa. I Tyskland kalles utviklingsmodellen Baugruppen eller Baugemeinschaft, og i byer som Berlin finnes det boligområder hvor mer enn 100 familier i fellesskap har utviklet sine egne boliger sammen med arkitekt. Mange byer har også eget veiledningskontor for byggfellesskap og ulike krav til organisering og økonomi. Det er heller ikke uvanlig at byggfellesskap utvikler boliger på tomter andre utviklere unngår på grunn av vernestatus eller andre kompliserende forhold.

FORENINGEN FOR BYGGFELLESSKAP

Foreningen for byggfellesskap ble startet som en interesseorganisasjon for å fremme byggfellesskap som boligutviklingsmodell i Norge, både i byer, småbyer og i distriktene. I dag er det ikke enkelt å få del i kunnskapen fra de

ferdigstilte byggfelleskapsutviklede boligene som faktisk finnes i Norge. Dette kan skyldes både at de selv ikke har tenkt på det som verdt å formidle, men også at det som er formidlet enten er i akademiske publikasjoner, eller rett og slett ikke vektlegger utviklingsmodellen.

Foreningen har allerede igangsatt et husbankfinansiert prosjekt for å tilby kurs til fremtidige prosjektloser som kan lede grupper av familier gjennom utviklings- og byggefase, med spesielt fokus på kunnskapen familier med funksjonshemmede barn trenger for å manøvrere gjennom en slik prosess. For det er mange som har gjennomført vellykkede prosjekter. Skyttertunet er et eksempel på en gruppe eldre, som sammen med arkitekt har utviklet og fått oppført boliger med fellesfunksjoner i et nabolag i Kongsberg, mens Tamino på Ammerud er boliger for funksjonshemmede barn som allerede var venner fra skolen, utviklet av familiene i fellesskap.

DEN NORDISKE NETTVERKET FOR BO- OG BYGGFELLESSKAP

I andre land i Norden er derimot byggfelleskapsmodellen langt mer utbredt, både for grupper som ønsker å utvikle bofelleskap og eldre eller funksjonshemmede som vil skape sitt eget tilpassede boligtilbud. I 2021 var den norske foreningen en av initiativtakerne til det nordiske nettverket, som har mottatt

nettverksmidler til en rekke møter i 2023, og som består av foreninger fra alle de nordiske landene, inkludert enkeltpersoner fra Island.

Det er mye å lære av praksis i de nordiske landene. Kommunal tomtepolitikk er svært ulik fra land til land, hvor for eksempel Helsinki skiller seg ut ved ikke å selge offentlige tomter, for heller å feste dem bort til både ordinære boligprosjekter og byggfelleskap, mens Sverige har en ordning som kalles kooperativ hyresrätt, som innebærer at leieboerne leier av seg selv gjennom en boligforening/et samvirkeforetak². For vi trenger å utvide mulighetsrommet for beboerdrevet boligutvikling i Norge, også ved å se til vellykkede modeller i de andre nordiske landene.

UTFORDRINGER I KØ

I Norge står det utfordringer i kø for de som i fellesskap ønsker å utvikle boliger, både på grunn av manglende erfaring fra slike prosjekter hos folk flest, arkitekter og entreprenører, men gjerne hovedsakelig hos kommuner og finansinstitusjoner. Det har mange årsaker, men kanskje mest av alt er boligpolitikk frakoblet offentlig tomtepolitikk, og alternativer som etableres handler i stor grad om å gi flere personer tilgang til eiebolig gjennom ulike ordninger, som leie til eie og deleie. I dag opptrer de største norske byene som drevne eiendomsutviklere, som helst selger store tomter og gjerne krever utbyggerbidrag

til å dekke attraktive investeringer i eksempelvis gangbroer, som i sin tur driver opp prisene på tomter.

I Norge er også tomtefesteloven anlagt slik at det bare er kommersielle aktører som kan få stor grad av avtalefrihet når de inngår festeavtale med kommuner, noe som gjør det vanskelig for en kommune å tilby dette til byggfelleskap, ettersom tomten da kan kjøpes etter 30 år.

I land som Tyskland, er lovgivningen tilpasset kollektivt ansvar, og man kan kausjonere for hverandre når en gruppe tar opp byggelån. Det trengs en helhetlig gjennomgang av lovendringer og justeringer som må til for å etablere byggfelleskap som et trygt og attraktivt alternativ til å kjøpe en leilighet på Finn.no.

BYGGFELLESSKAP I DET GRØNNE SKIFTET

I et grønt skifte er det ikke unaturlig å tenke at byggfelleskap kan ha samme rolle som selvbyggerlagene hadde etter krigen. Både når det gjelder å utvikle boligtilbud med sterke sosiale fellesskap, og innovasjon i bygningsutvikling. For å få til dette ser vi at organisasjoner som Foreningen for Byggfelleskap, som samler kunnskap og formidler den, men også peker på hinder i lovgivning, er nødvendig for å gjøre det mulig for flere å utvikle boliger som supplerer dagens boligmarked. 🌱

Hauskvartalet av Eriksen Skajaa Arkitekter.

1) [lokalhistoriewiki.no/wiki/Breidablikk_\(Skedsmo\)](https://lokalhistoriewiki.no/wiki/Breidablikk_(Skedsmo))

2) leieboerforeningen.no/blogg/leieboersamvirke-2023-01-15

Kunstnerboligforeningen

✍ ARILD ERIKSEN 📷 SOL ARCHER

Kunstnerboligforeningen ble etablert i juni 2020 på initiativ av Unge Kunstneres Samfund (UKS) av Ina Hagen, Steffen Håndlykken, Ruben Steinum, Arild Eriksen og Cathrine Finnema. Foreningen arbeider for å utvikle rimelige utleieboliger for kunstnere tilknyttet en kunstnerorganisasjon, med tilhørende eller lokale atelierer, i hele landet. Kunstnere trenger, som alle andre, et sted å bo, et sted å arbeide og en inntekt å leve av. Denne enkle innsikten om de helt essensielle vilkårene for kunsten – kunstnernes liv og virke – ligger til grunn for ideen om nye kunstnerboliger for vår tid.

Byen er i sterk endring, og det gir særskilte utfordringer for kunstnere. Tomme industribygg og andre ukurante lokaler, som tidligere skapte muligheter for kunstproduksjon sentralt i byen, er nå nesten alle sammen revet eller utviklet for kommersielle formål, og prisutviklingen presser kunstnere ut av byen. Stadig flere lokaler i byen som tidligere huset kunst og kultur, forsvinner nå til fordel for boliger, kontorlokaler og næringsvirksomhet for aktører med høyere betalings evne. At flere og flere bygg rives eller renoveres er med på å gjøre arbeids- og boforholdene for kunstnere i Oslo usikre og preget av kortsiktige løsninger. Denne situasjonsbeskrivelsen er godt dokumentert i flere undersøkelser som er gjort de siste årene.

Kunstnerboligforeningen springer ut av undersøkelser, analyser og innsikt om samspillet mellom kunstnerne og byen, som er gjort i regi av UKS og andre, hvor det har blitt tydelig at kunstnerne er en avgjørende brikke i et blandet bymiljø hvor det også foregår produksjon.

DET PROFESJONSBASERTE BOLIGBYGGELAGET

Tidligere fantes det boligbyggelag som bygget både for politjenestemenn og sykepleiere, men i dag er det meste av boligbygging overlatt til markedet. De siste levningene av denne tiden finnes det ikke mange spor av, og gjenlevende aktører, som Sjømennenes Boligbyggelag i Bergen, har vært under utvikling siden 2021. Ulike yrkesgrupper har ulike behov, og vi må gjøre det mulig for folk å bo og arbeide i samme nabolag.

Paradoksalt nok måles folks muligheter til å komme inn på boligmarkedet på en indeks kalt sykepleierindeksen. I Oslo blir det stadig vanskeligere å kjøpe bolig. En enslig sykepleier med fast jobb kan bare kjøpe 1,7 % av boligene i Oslo i dag¹. Byrådet i Oslo har etablert det kommunale foretaket Oslobolig, deleid av OBOS, som skal tilby ulike løsninger for folk å ta opp lån og kjøpe bolig med lavere egenkapital, men for de aller fleste vil ikke dette hjelpe stort.

Det er imidlertid ikke bare kunstproduksjon som sakte,

Gruppebilde. Fra venstre: Ruben Steinum, Sverre Wyller, Ina Hagen, Anna Ihle, Sigrid Espelien, Steffen Håndlykken, Arild Eriksen og Cathrine Finnema.

1) <https://eiendommnorge.no/aktuelt/blogg/sykepleierindeksen-2022>

Ina Hagen (til venstre), snekker Alexander Salim (midten) og Steffen Håndlykken (til høyre) på byggeplass.

men sikkert forsvinner fra byen. Det er ikke mange møbel-snekkere eller smeder som finner et egnet sted for sin virksomhet, og det er lenge siden den siste teglsteinprodusenten la ned, til tross for at Oslo har vært en sammenhengende byggeplass de siste 20 årene, og mye av løsmasser som må deponeres fra byggegropene, er leire.

SELVBYGGEREN

Selvbyggeren er et tverrfaglig kunstprosjekt finansiert av Oslo kommunes kunstsamlinger og Kunst i offentlige rom (KORO) og gjennomført i samarbeid med kunstnerne Sigrid Espelien, Anna Ihle, Sverre Wyller og Ane Hjort Guttu. Paviljongen Selvbyggeren er en fullskala modell av kantinen i kunstnerboligprosjektet som Fragment tegnet på Eikenga 1 mellom Økern og Halse i 2018.

I tråd med intensjonene for kantinen i kunstnerboligprosjektet er Selvbyggeren også tenkt å være en møteplass som formidler mulighetene i beboerdeltakelse i by- og boligutvikling. Og for å fasilitere for denne deltakelsen trengs det kunnskap om bygningsmaterialer og hvordan sette dem sammen. Selvbyggeren ble bygget av kunstnerboligforeningen sammen med en snekker, og er et byggesett som godt kan flyttes eller kopieres andre steder senere.

De siste årene har fokuset skiftet fra en byggebransje som benytter stadig mer komplekse materialer med ulike sjikt, til en ny interesse for eldre bindingsverksteknikker, halm, jord og ulike former for massive trevegger. Samtidig har andre strømninger gjort at vi ser behovet for lokal produksjon av

byggningsmaterialer. Aktører som Oslo Bruk, et urbant sagbruk som etter avtale med Oslo kommune har fått tilgang til trær ilgang til trær som er felt i parker og grøntområder i Oslo, og kunstneren Sigrid Espelien, som på nytt har tatt i bruk leire fra byggeplasser i Oslo og begynt å lage keramikk og teglstein. Når ambisiøse forskningsprosjekter som Sirktre også fremmer det demonterbare og ombrukbare, er det mange muligheter som åpner seg. Hva om vi kan gjenetablere produksjon av bygningsmaterialer også i byens nabolag, nær der vi bygger.

DEN MANGFOLDIGE BYDELEN

Selvbyggeren er forankret i Hovinbyens historie, som en produktiv del av byen, med industri og verksteder. Dette arbeidet tar utgangspunkt i Økern slik området er i dag og tar historien til området med seg. Det historiske bildet av Hovinbyen som et sted for produksjon viskes gradvis ut av både kommunale og private aktører. Gjennom felles arbeid, materialer og kunstnerisk refleksjon gir Selvbyggeren den kollektive hukommelsen om Hovinbyen som del av den produktive byen, et fysisk uttrykk.

I 2023 vil Kunstnerboligforeningen invitere ulike håndverkere og kunstnere til paviljongen på Økern for å reflektere rundt fremtidens bærekraftige byggeskikk med utgangspunkt i lokalproduserte bygningsmaterialer, og med den latente muligheten til både selvbygging og reparasjon, men også å utvikle ny industriell produksjon av tegl og produkter av treverk.

I boligbyggelagenes barndom i mellom- og etterkrigstiden var det vanlig at familier bygde deler av boligen selv, også i bygårder. Drabantbyene som vokste frem på 1960-tallet, var imidlertid storstilt boligbygging i regi av boligutviklere som OBOS og USBL, i henhold til en reguleringsplan utviklet av kommunen selv, ofte med både blanding av boligtyper og kommunale bygg strategisk plassert. Kraner og elementer erstattet løfting og reisverk. I dagens profesjonaliserte byggebransje er det ikke mulig å komme tett på eller ta del i byggeprosessen, men kunst kan skape en type opplevelse som kan være med på å gi mening til byggene som reiser seg på Økern.

www.kunstnerboligforeningen.no

Teglstein laget av kunstneren Sigrid Espelien med leire fra byggegrop i nabolaget.

Smånytt

Smultringfestival

Det handler ikke om smultringer av det spiselige slaget, men om Kate Raworths modell for et bærekraftig samfunn, der utviklingen holdes innenfor planetens tålegrenser, samtidig som samfunnet dekker de grunnleggende menneskelige behov. Den første «Smultringfestivalen» var en suksess, som du kunne lese om i Pengevirke 4/22, og forberedelsene til den neste Smultringfestivalen er i full gang. Den planlegges på fredag til søndag i uke 38 2023, og skal sannsynligvis foregå både i Oslo og Tønsberg/Horten. Festivalen er partipolitisk uavhengig og samler alle som ønsker livskvalitet for alle innen planetens tålegrenser. Merk av helgen i kalenderen allerede nå. Når dette skrives, er programmet ennå ikke klart, men følg med på nettsiden, der du etter hvert vil finne påmeldingsskjema, praktisk informasjon og program.

smultringtonsberg.no/festival

Grønt Spatak

Grønt Spatak er en sjans for ungdommer til å prøve seg på gårdsarbeid og lære om miljøvennlig og solidarisk matproduksjon i praksis. Også denne sommeren har Natur og Ungdom invitert ungdommer mellom 16 og 30 år med ut på bygda, der de blir utplassert hos en bonde og hjelper til med det daglige arbeidet. De kan enten dra til en gård og hjelpe til med å stelle dyr og planter, til ei seter, eller på beitetilsyn for å se til sau og rovdyr. Det er gratis å delta, og oppholdet varer i minst 10 dager.

Bonden får ekstra arbeidskraft for sommeren, mens deltakeren får kost og losji og fine sommerminner. Grønt spatak dekker reiseutgiftene for deltakerne.

spatak.no

Skjulte penger i skatteparadis

For syv år siden ga Tax Justice Norge ut forrige utgave av boken *SKJULT – skatteparadis, kapitalflukt og hemmelighold*. I år er den kommet i ny utgave. Boken inneholder blant annet en innføring i skatteparadis, kapitalflukt og finansielt hemmelighold, artikler av forskere og journalister og omtaler de største dokumentlekkasjene mellom 2016 og 2022, som Panama Papers og Dubai uncovered. I forbindelse med boklanseringen fikk vi vite at nærmere halvparten av overskuddet til multinasjonale selskaper bokføres i skatteparadis, og også store private formuer er plassert der. Eva Joly sier i forordet «Denne boken er et bidrag for ikke å feile igjen. Det haster.» Boken er finansiert av NORAD, og du kan laste den ned fra Tax Justice Norge: taxjustice.no/artikkel/e-bok-skjult

Bioavfall blir ressurs

Biokull er et karbonrikt materiale, som har stort potensial for karbonlagring. Biologisk avfall kan benyttes til å lage biokull, som så kan brukes som jordforbedringsmiddel og klimatiltak.

Norsk Biokullnettverk samler aktører fra hele verdikjeden til biokull i Norge. Nettverket består av 39 bedrifter, som jobber aktivt med biokull. I mandatet for nettverket skriver de: «Norge har et mål om å redusere klimagassutslippene med 50 % innen 2030 og bli et lavutslippssamfunn i 2050. Biokull kan og bør være en del av løsningen for å bidra til å nå disse målene. Biokull trekkes fram som et viktig utslippsreduserende og karbonbindende tiltak på tvers av sektorer, og verdiskapingspotensialet tilknyttet biokull er stort.»

biokull.info

Foto: Shutterstock

Slik kan du leve mer bærekraftig i hverdagen

Debatten om kunstig intelligens og om utviklingen som skjer er positiv eller ikke har vært mye framme i media i det siste. Her presenterer vi ChatGPTs svar på utfordringen vi ga den – å gi leserne tips om hvordan du kan leve mest mulig bærekraftig i hverdagen:

Å leve mer bærekraftig trenger ikke å være vanskelig eller kostbart. Her er noen enkle trinn du kan ta for å redusere ditt miljøavtrykk i hverdagen:

1. Reduser plastavfall ved å ta med egne gjenbruksposer, drikkeflasker og matbokser når du er på farten.
2. Spis mer plantebasert mat, og reduser mengden av animalske produkter du forbruker. Dette kan også være en god helsegevinst.
3. Kjøp brukte klær og møbler, eller bytt eller lån fra venner og familie i stedet for å kjøpe nytt.
4. Velg miljøvennlige alternativer som solenergi og elektriske kjøretøy når du kan.
5. Kjør mindre, og prøv å gå, sykle eller bruke kollektivtransport i stedet. Ved å ta noen små steg i riktig retning kan du bidra til en bærekraftig fremtid for planeten vår.

openai.com

Torvfri jord til hagen

Mange myrer i Norge er i fare for å bli ødelagt – de graves ut, blandes i jordprodukter og selges som hagejord. Når torven graves ut og brukes i hagejord, frigjøres CO₂. Liv Thoring har skrevet en artikkel om valg av jord på Framtiden i Våre Henders nettside, der hun konkluderer med at du for miljøets skyld bør velge jord med minst mulig torv, og at det beste er å velge torvfri jord uten kokos, fordi kokosplantasjer kan true regnskog. Det nest beste alternativet er torvfri jord med kokosfiber. Hun forteller at bruken av torv i hagejord fører hvert år til et klimagassutslipp på omtrent 30 000 tonn, som tilsvarer utslippet fra 11 000 fossilbiler. I tillegg til at myrene er viktige for karbonlagring er de også viktige for det biologiske mangfoldet gjennom å være leveområde for omtrent 75 rødlistede plantearter.

framtiden.no/gronne-tips/fritid/jordguiden.html

Foto: Shutterstock

Hvordan skapes penger?

✍ ARNE ØGAARD

I dag har vi tre typer av penger. De vanligste er de pengene som vi kun ser som tall på våre bankkontoer, disse kalles kontopenger. Noen foretrekker fremdeles kontanter, noe som utgjør en betydelig mindre andel av den totale pengemengden, og til slutt har vi sentralbankreserver (bankenes innskudd i sentralbanken). I Norge var det i januar 2019 omtrent 2 000 milliarder i kontopenger og 70-80 milliarder i kontanter og sentralbankreserver.

Kontanter lages kun av sentralbanken, Norges Bank. De som jevnlig avsløres for å lage slike penger selv, risikerer streng straff for falskmyntneri. Kontopengene skapes derimot av vanlige banker, men med visse begrensninger. Hvordan dette foregår og hva som trengs for at det skal skje, er to viktige spørsmål. Men først vil jeg belyse hvordan penger beveger seg på to ulike plan.

DEN DOBLE PENGESTRØMMEN

Vi handler i ulike butikker og forlyster oss på de mangfoldigste måter, samtidig får vi lønn, pensjon, honorarer og gaver. Penger kommer og forsvinner i mange retninger, men heldigvis holder sentralbanken orden på det hele. For å forstå hvordan dette foregår må vi ta utgangspunkt i at alle banker har en reserve i Norges Bank.

I løpet av en dag mottar og sender hver bank en stor mengde transaksjoner, både til og fra kunder i egen bank og kunder i andre banker. På faste tidspunkter hver dag foretas det et oppgjør

mellom bankene. Hver bank mottar eller blir belastet på sin oppgjørskonto i Norges Bank beløpet som utgjør forskjellen mellom innbetalinger og utbetalinger mellom banken og andre banker. Parallelt sendes det meldinger til hver enkelt bank om hva som skal bokføres på den enkelte kundes konto. Hvis en bank ikke har dekning for sine forpliktelser, stopper hele oppgjøret opp, og banken risikerer store bøter. Ved dagens slutt ser man effekten av dagens transaksjoner på endringen i innestående på den enkelte bankens konto i sentralbanken. Som liten bank har Cultura Bank valgt å utføre sitt oppgjør via DNB og kalles en «nummer 2 bank» i oppgjøret.

Tenk deg at jeg kjøper en brukt sykkel for kr 2 000. Min bank A trekker kr 2 000 fra min konto og sender en melding til selgerens bank B om at det går inn kr 2 000 på selgeren konto. Samtidig går det melding til Norges Bank om at det skal overføres kr 2 000 fra bank A's sentralbankreserver til bank B's sentralbankreserver.

NYE PENER SKAPES GJENNOM KREDITT

La oss nå si at jeg flyttet på landet og trengte en bil. Jeg fant en brukt bil til kr 200 000. Dette var ikke penger jeg hadde på konto, slik at jeg måtte søke om et lån.

Heldigvis hadde jeg orden i økonomien og fikk innvilget lånet. De 200 000 ble satt inn på min konto etter at jeg hadde underskrevet på et gjeldsbrev og

en nedbetalingsplan. Banken måtte ikke hente disse pengene noe sted, men hadde rett og slett skapt dem. Banken bokførte i sin balanse 200 000 som økning i utlån og 200 000 som økning i innskudd.

En viktig forutsetning for at banken kan gi meg lån, er at den oppfyller myndighetenes krav til kapitaldekning, det vil si at banken har tilstrekkelig egenkapital. For Cultura Banks del består egenkapitalen dels av innskutt egenkapital (egenkapitalbevis og fondsobligasjon) og dels av opptjent egenkapital (sparebankens fond og utjevningsfond). I tillegg må banken ha tilstrekkelig likviditet i form av sentralbankreserver eller andre likvide eiendeler, slik at den er i stand til å håndtere at jeg tar ut de 200 000 og overfører til selgerens bank.

Nå står altså de 200 000 plutselig på min konto, og jeg begir meg til bilselgeren for å avtale overtakelse og betalingsstidspunkt. Det skjer ikke noe med de nyskapte pengene før jeg begynner å bruke dem, og de kommer til å eksistere helt til jeg nedbetaler lånet. Da vil de forsvinne ut av den økonomiske sirkulasjonen. Hvis jeg krasjer den nye bilen, blir skadet og mister jobben, kan det hende at jeg ikke klarer å tilbakebetale lånet. Det samme kan skje hvis en bedrift har lånt penger og går konkurs. Da blir resten av lånet avskrevet som tap, beløpet blir trukket fra bankens egenkapital, og pengene vil forsvinne på den måten.

I Norge og Danmark har de fleste mennesker og virksomheter betydelig

gjeld. Det betyr at det er store mengder nyskapte penger i omløp. Disse pengene kan også omtales som gjeldspenger, som vil strømme rundt i økonomien inn-til de blir tilbakebetalt. Det tyske ordet for penger er «Geld», og henviser til at hvis du har penger, så er det noen som skylder deg arbeid eller produkter som er fremskaffet av dette arbeidet.

MEN HVA SKJER I SENTRALBANKEN?

Så lenge pengene sto på min konto, skjedde det ingen ting. Men i det jeg betaler for bilen, så overføres pengene fra min konto i bank A til bilselgeren som har konto i bank B. Igjen går det en melding til sentralbanken om at det skal overføres penger fra bank As sentralbankreserver til sentralbankerservene til bank B. Samme dag kan en annen med konto i bank B, få lån til å kjøpe en bil til kr 300 000 av en som har konto i bank A. Når dette gjøres opp, så er bevegelsen i sentralbankpenger bare 100 000, men det er skapt 500 000 nye kroner.

Et spørsmål er så hva innskytternes innskudd betyr i denne prosessen. Jo, de bidrar både til å styrke sentralbankreserver og likviditet, og er derfor helt nødvendige for at en bank som Cultura kan skape penger.

KRITIKK MOT SYSTEMET

Hvorfor er det slik at pengeskapingen er overlatt til de enkelte bankene? Et argument er at pengemengden må tilpasses den økonomiske aktiviteten i samfunnet. Er det høy aktivitet og nyutvikling vil det på denne måten lett

skapes tilstrekkelig med nye penger. Dabber aktiviteten av vil kanskje flere betale ned på gjeld, slik vi så under covid-pandemien. Flere vil dessverre også kunne gå konkurs. I begge situasjoner minker pengemengden. I mine samtaler med Norges Bank sier min kontakt at han vanskelig kan se for seg et bedre system.

Men fra organisasjonene «Gode Penge» i Danmark og «Positive Money» i England argumenteres det for at dette systemet blåser opp pengemengden slik at boligprisene stiger, at det oppstår boligbobler og i verste fall økonomiske kriser. Den økonomiske krisen i 2008 startet da utelånsrestriksjonene til de amerikanske bankene ble opphevet, men etter hvert kom denne krisen til å omfatte en rekke tvilsomme økonomiske handlinger.

Staten er selvsagt klar over slike farer og har satt begrensinger for hvor mye bankene kan låne ut i forhold til egenkapitalen. Gjennom tilstramming i kapitalkravene kan bankens utlånskapasitet strammes inn. Sentralbankens rentehevinger kan også virke begrensende.

Politikerne må derfor følge våkent med i systemet og se hvilke lover og regler som til enhver tid trengs. Som innskyttere kan alle bidra ved å velge banker som Cultura og Merkur. Her lånes det ikke ut til miljøskadelige virksomheter.

Noen begreper:

Med *sentralbankreserver*, eller bare *reserver*, menes bankenes (ikke-bundne) innskudd i sentralbanken. Bankene trenger sentralbankreserver til å gjøre opp transaksjoner seg i mellom. Renten bankene får på disse reservene i Norge er styringsrenten.

Likviditet er en persons eller et foretaks betalingsevne, det vil si evnen til å møte sine kortsiktige forpliktelser ved forfall.

Likvide midler: Eiendeler som lett og raskt kan omsettes, slik at du kan foreta et kontant kjøp: Kontanter, bankinnskudd, børsnoteerte aksjer og obligasjoner. En banks sentralbankreserve inngår i bankens likviditet.

Egenkapitalbevis er fritt omsettelige verdipapirer med mange likhetstrekk med aksjer. Bare sparebanker utsteder egenkapitalbevis.

Stavanger Urban Folkehøgskole utdanner fremtidens grønne ledere

✍️ OLE KRISTIAN OUFF

Stavanger Urban Folkehøgskole (StUF) har satt seg et mål om å være Stavangers bærekraftsenter. Skolen, som ble grunnlagt i 2022, tilbyr et bredt spekter av helårskurs, som dyrking, urbant landbruk, minihus og redesign.

«Jeg har vært opptatt av miljø og klima så lenge jeg kan huske», sier rektor Geir Bakken. Geir har tidligere jobbet som lærer og har tenkt lenge på hvordan han kunne bidra til det grønne skiftet. Sakte, men sikkert har idéen om StUF utkrystallisert seg.

«Jeg synes folkehøgskoler er verdens mest spennende skoleslag, så det ble en sånn skole som skal jobbe med det grønne skiftet. Det er byene som produserer problemer for klima og miljø, og det er i byene skiftet må skje.

Den gamle idéen om en skole er at du skal avgrense den til et geografisk område der skolen er, og lære om det som foregår utenfor skolen, mens vi opererer med det vi kaller for parallelle

klasserom. For hver aktivitet her ønsker vi å skape en forbindelse til noen der ute.»

For eksempel har linjen for urbant landbruk et samarbeid med en restaurant i byen, hvor elevene skal dyrke planter og urter på taket deres, som vil bli brukt i restauranten.

«Bekymring og engasjement i klimakampen kan bli gjort om til kompetanse som næringslivet etterspør, slik at elever blir mer ettertraktet på arbeidsmarkedet etter videre studier. Vi skal være et bærekraftsenter som betyr noe for byen, og som utfordrer både næringslivet og kommunen.»

MAN LÆRER SÅ LENGE MAN HAR ELEVER

På StUF er det samtalen som skal stå i fokus. «Vi vil ikke at lærerne skal være foredragsholdere, men samtaleholdere. Det er et gammelt ordtak som sier 'man lærer så lenge man har elever'.»

En av de ansatte er Maria Nåden Eike. Hun er miljøarbeider, men underviser også i fellesfag:

«Elever får ofte oppgaver av meg som de kan løse på sin egen unike måte. En slik oppgave var å finne en positiv bærekrafthistorie i media og fremføre den. De kunne synge eller spille det ut, så lenge de viste det frem. Da var det noen som dubbet filmen Polarekspressen og la inn egne stemmer for å få frem budskapet sitt. Det var ganske kult.»

Marias naturengasjement startet i ungdommen. Hun har vært innom Natur og ungdom, WWF og Greenpeace. Nå engasjerer hun seg blant annet i Rogaland Permakulturforening, BirdLife og Naturvernforbundet.

Hun ble kjent med StUF mens hun var leder i Spire Stavanger og deltok først på dugnad før hun ble tilbudt jobb: «Butikken jeg jobbet i skulle snart stenges, så jeg var nødt til å finne noe nytt. Tilbudet fra Geir kom på det perfekte tidspunktet og ga meg et ekstra push, fordi jeg opplevde at Geir genuint ville ha meg med på laget. Jeg følte meg veldig privilegert.»

Maria har hatt utfordringer som gjorde at hun tvilte på sin evne til å utføre ordinært arbeid i en skole, men StUF er en omstillingskole, og da passet det å ha noen fra klima og miljøbevegelsen:

«Jeg liker å tenke som Pippi: 'det har jeg aldri prøvd før, så det klarer jeg helt sikkert!' Så da prøvde jeg noe nytt heller enn å fortsette å gå i samme trygge rammer og stange hodet i vegg. Det er et eller annet med den nysgjerrigheten. Jeg har alltid hatt behov for å pushe grenser, og denne sjansen kunne jeg ikke la gå fra meg.»

På spørsmål om hvordan det føles at miljøkampen hennes har hatt slike ringvirkninger svarer hun: «Det som er

Geir Bakken

fint med personlig makt, er at alle kan gjøre noe. Alt har ringvirkninger, men du innser det kanskje ikke før du har gjort det, hvor stor makt det er i enkeltindivider.»

EN SKOLE FOR ALLE

Maria presiserer at det ikke bare er en skole for klimaaktivister, men en skole for alle. Det er ikke noen fasit på hvordan du skal være for å komme inn på skolen.

En av dem som havnet der gjennom tilfeldighet, er stipendiat Tyra Victoria Myhre. Hun skulle bli stipendiat et annet sted, men det var tøff konkurranse. Så fikk hun høre at det skulle bli en ny folkehøgskole i Stavanger:

«Jeg synes konseptet er fint. Vi spiser veldig sunt og ofte mat vi har dyrket selv. Det er mye fokus på bærekraft, som jeg liker.»

Tyra har alltid vært opptatt av bærekraft, men blitt enda mer bevisst på det etter at hun startet på skolen: «Jeg

Maria Nåden Eike

har blitt mer bevisst på at jeg burde kjøpe brukt. Før gjorde jeg ikke så mye av det.»

Første året har skolen tatt inn et begrenset antall elever, men Tyra ser fordeler i det også: «Selv om det er mange forskjellige typer mennesker så er vi en veldig sammensveiset gjeng fordi vi er så få. Jeg føler at alle kan henge med alle.»

MAN LEVER I DRØMMEN SIN

Geir synes at veien hit har vært tøff, men verdt det.

«Det er et uttrykk som sier 'å leve ut drømmen sin', og jeg gjør virkelig det. Mange ganger når jeg kjører inn på skolen slår det meg at, herregud, dette er helt sprøtt! Nå er denne skolen her!»

Maria deler synet til Geir. Hun sier: «Dette er jo en solskinnshistorie. Skolen dukket opp da jeg trengte den, og jeg lot nysgjerrigheten vinne. Du må aldri miste nysgjerrigheten. Du har mer makt enn det du tror. Du må bare prøve, så ser du hva jeg mener. Og StUF er en skole hvor du kan våge å prøve.»

Tyra Victoria Myhre

Banksjefens hjørne

✍ JANNIKE ØSTERVOLD

Foto: Stig Weston

2023 er et spennende år for Cultura Bank – vi setter i gang nye aktiviteter, vi har fått på plass flere nye ansatte, og vi venter på nye systemløsninger, som vil gjøre ting enklere både for medarbeiderne våre og kundene.

SAMARBEIDSAVTALE MED LOKALBANK

Ikke minst har vi fått på plass en etterlengtet samarbeidsavtale med LOKALBANK, 10 selvstendige sparebanker, som tidligere var medlemmer av Eika Alliansen. Samarbeidet omfatter kompetanseutveksling og samarbeid om innkjøp.

Bakgrunnen for at vi har inngått denne samarbeidsavtalen er at det er veldig krevende å være en liten og selvstendig sparebank hvis du skal klare alt alene. Du skal ha kompetanse på mange områder, kravene er stadig i endring, og det er utfordrende å holde seg oppdatert på alt som skjer på det regulatoriske området. Som liten bank har vi også lite forhandlingsmakt overfor leverandører. Nå får våre fagansvarlige flere å diskutere aktuelle problemstillinger med, og vi kan oppnå bedre priser på innkjøpsavtaler. Gjennom samarbeidet med LOKALBANK får vi effektivisert deler av driften, og det vil frigjøre mer ressurser til vår kjernevirksomhet: Utlån til samfunnsnyttige formål.

Og bare for sikkerhets skyld, samarbeidsavtalen påvirker ikke Culturas verdigrunnlag, vår utlånspolitikk eller vår status som selvstendig sparebank.

BÆREKRAFTIG FONDSSPARING

Etter lang tids forberedelse kan vi nå tilby kundene våre de mest bærekraftige fondene vi har vært i stand til å finne: Tre artikkel 9-fond fra Triodos Investment Management – se egen artikkel på side 8. Vi er stolte og glade for endelig å ha fått dette til. Men det er viktig å være oppmerksom på at våre medarbeidere ikke har lov til å gi råd om hvordan du bør investere pengene dine – til det kreves autorisasjon. Det vi imidlertid kan bidra med er informasjon om de konkrete fondene og om hvordan

du kan gå fram hvis du ønsker å kjøpe dem. Selve handelen gjennomføres hos Norne Securities.

NYE ANSATTE

I løpet av det siste året har flere medarbeidere som har vært med banken i mange år gått av med pensjon, nye ansatte er kommet til, og andre har endret arbeidsområde internt i banken. Det har ført til at en del lånekunder har fått ny saksbehandler, og også i kundesenteret er det flere nye ansikter. Derfor kan du som gammel kunde oppleve at du må vise legitimasjon når du kommer innom banken, selv om du har vært kunde i mange år. Vi håper og tror at våre kunder tar det med godt humør – det er for kundenes egen sikkerhet vi gjør det.

Jeg håper og tror at vi nå har fått på plass en veldig dyktig gjeng og er godt rustet til å hjelpe kundene våre med det de har behov for.

UTSMYKKING AV LOKALENE

Vi ønsket oss litt mer liv og farger i bankens lokaler og lette blant mange flotte og fotogene utlånsprosjekter. Nå henger det bilder av utvalgte kunder i bankens resepsjon og møterom. Dessuten la vi inn en bestilling hos Aurora Verksted på to nye klokker til bankens lokaler. Og nå er de kommet! Det er unike produkter, som representerer mange av de grunnleggende verdiene som Cultura støtter opp om. De er laget av resirkulert porselen, av arbeidstakere som trenger en tilrettelagt arbeidsplass. Aurora Verksted setter mennesker i fokus, og mener at alle kan ha en meningsfull og viktig jobb. I lokalene i Bærum har de flere ulike verksteder med en stor egenproduksjon av keramikk, tekstil, klær, grafikk og maleri. De flotte mosaikk-klokkene er laget av porselen med feil, som er knust og glasert og brent på nytt, for så å bli satt sammen i mosaikkmønster av ulike arbeidstakere.

I resepsjonen i banken står det også en solid skranke av eik, som er laget av en annen av våre kunder, Alan Coulsen.

Foto: Stian Torstenson

Foto: Aurora Verksted

Nytt om ansatte

Ansatt

Lars Erik Storhaug (55) er ansatt som kredittsjef og assisterende banksjef. Han er cand. mag. fra Nord-Trøndelag Distrikthøgskole, med økonomi/administrasjon/ledelse og informasjonsteknologi i fagkretsen. Lars Erik kommer fra stillingen som ansvarlig for kredittområdet i LOKALBANK, der han har arbeidet de siste to årene.

Før det var han assisterende banksjef og kredittsjef i Selbu Sparebank. Han har tidligere også arbeidet i Handelsbanken og Sparebanken NOR. Han har meget solid erfaring med kredittarbeid fra både bedrift- og privatmarkedet, og har jobbet i bank siden 1997. I sin stilling hos LOKALBANK har han blant annet vært med på å teste og implementere de saksbehandlersystemene som Cultura Bank skal ta i bruk i kredittarbeidet i løpet av året.

Når det gjelder hobby og fritidsinteresser, er fotball en klar favoritt. Ellers benyttes mye av fritiden på hytta og han er glad i sjøen og å være ute.

«Jeg ser frem til å starte i Cultura Bank og bli kjent med nye kolleger. Verdigrunnlaget banken drives på er spennende og fremtidsrettet. I tillegg kommer det hele tiden nye regulatoriske krav som bankene må innrette sin drift etter, og det er samme krav til de mindre sparebankene som til de større bankene. Jeg gleder meg til å jobbe med dette fremover sammen med nye kolleger», sier Lars Erik.

Erik Sandsbakk (50) er ansatt som senior bedriftsrådgiver i kredittavdelingen. Han er utdannet diplomøkonom fra BI og har jobbet i bank fra 2008 til 2021, de siste årene i Hønefoss Sparebank, som kredittsjef og leder for bedriftsmarkedet. Etter nå en periode å ha jobbet som økonomiansvarlig og forretningsutvikler i Sparmax-gruppen,

ønsket han seg tilbake i bank igjen, og vi i Cultura Bank setter pris på å få inn en erfaren bedriftsrådgiver. Erik er glad i naturen og er opptatt av at vi kan bevare den på best mulig måte og syntes det gir god mening å være med på å bygge opp under og støtte de som aktivt er opptatt av bærekraft både privat og innen bedrift. På fritiden driver han et enkeltpersonforetak innen landbruk, med kornproduksjon og tømmer. Ellers er han også sport- og friluftinteressert, og er selv aktiv fotballspiller samt har gjort mange års innsats som fotballtrener.

Ida Kristine Brevik (29) er ansatt i kredittavdelingen, der hun ser frem til etter hvert å arbeide med Cultura Banks forsikringsvirksomhet. Først må imidlertid Cultura Bank bli godkjent som distributør for Frende Forsikring. I mellomtiden jobber hun med å utvikle kompetanse på kredittområdet. Ida kommer fra en stilling som

forsikringsrådgiver hos Frende Forsikring, der hun har jobbet de siste 5 årene, blant annet med salgsstøtte og opplæring av nyansatte. Ida er autorisert forsikringsrådgiver for private skade- og personforsikringer.

«Cultura er en fremtidsrettet bank med gode verdier, som jeg ser frem til å være en del av», sier Ida. «Utenom jobb er jeg glad i håndarbeid, så mye tid går til strikking, og målet er å mestre symaskin etter hvert. Ellers går det i å være sosial med venner, og litt trening.»

Rade Uljarevic (25) er ansatt i kundesenteret, der han raskt har kommet inn i arbeidsoppgavene. Han har en bachelor i økonomi og administrasjon fra BI, med fordypning i økonomistyring og investeringsanalyse, og har tidligere erfaring som kundebehandler inkasso ved siden av studiene. Da han søkte på jobben, beskrev han

seg selv som en utadvendt, blid og omgjengelig person, som er glad i å yte service – og det har han så langt levd opp til. I fritiden er han en sosial og aktiv person, som liker å gå på tur og være sammen med venner. Rade har alltid ønsket en karriere innen bank, og forteller at han har valgt å jobbe i Cultura fordi han som kundebehandler i Cultura får et bredt arbeidsområde og får mulighet til å lære mye.

Sluttet

Takk til **Liv-Tone Rannekleiv**, for innsatsen som kredittsjef og assisterende banksjef. Etter sin studiepermisjon har hun valgt å gå videre til ny jobb.

Nytt om tillitsvalgte

På forstanderskapsmøtet 23. mars 2023 ble det foretatt valg til styre og forstanderskap. Valgkomiteens innstilling ble enstemmig vedtatt.

VALG TIL STYRET

Randi Almås Welhaven, Alf Howlid og Gustavo Parra de Andrade ble gjenvalgt som faste styre-medlemmer for 2 år.

Helge Melkvik ble valgt som varamedlem til styret for 2 år. Han er daglig leder i Personellservice Trøndelag, en spareforening for offentlig ansatte i Trøndelag. Han kjenner Cultura Bank godt etter et mangeårig kundeforhold, samarbeid om IT-utvikling og som eier av egenkapitalbevis. Han har bred erfaring fra operative og ledende stillinger i Danske Bank på lokalt og nasjonalt nivå innenfor person-marked og markedsføring. Han har etter nærmere 40 år i finans dyp innsikt i drift, produkt, utvikling og ledelse i bank.

Takk til **Stig Aune** for innsatsen som varamedlem til styret.

Valg til forstanderskapet

- **Jarle Vaage** ble valgt som representant for egenkapitalbevisiere
- **Ove Jakobsen** ble gjenvalgt som representant for innskyterne
- **Hedda E. Melbø Kristoffersen** var valgt av de ansatte som ansattes representant
- **Frank Schmiemann** ble gjenvalgt som leder for 1 år
- **Idun Bjerkvik Leinaas** ble gjenvalgt som nestleder for 1 år

Takk til **Anne-Kristin Løes** for mangeårig innsats som forstanderskapsmedlem og i valgkomiteen.

Klimakompensasjon med biokull

Cultura Bank har beregnet sitt CO₂-utslipp på bakgrunn av bankens egen drift og reisevirksomhet til 2,5 tonn for 2022 og har besluttet å kompensere for bankens utslipp ved å kjøpe biokull.

Cultura har inngått et samarbeid med Norsk Karbonlagring, som tilbyr bedrifter å utligne sine klimautslipp ved hjelp av karbonlagring med biokull. Norsk Karbonlagring ønsker å utgjøre en forskjell i klimakampen ved å tilby konkret og sporbar karbonlagring. Bedriften samarbeider med norske biokullprodusenter, og karbonet lagres i landbruksjord, hvor det bidrar til langsiktig jordbygging og klimatilpasning uten å brytes ned. Du kan lese mer om deres arbeid på deres hjemmeside, norskkarbonlagring.no.

Foto: Shutterstock

Årsrapporten

Cultura Banks årsrapport for 2022 er for første gang kun tilgjengelig i digital versjon. Du finner den på våre nettsider: www.cultura.no/Rapporter

Cultura Bank igjen på topp i Etisk Bankguide

Framtiden i våre hender og Forbrukerrådet har kontrollert hver bank innenfor 14 temaområder. Cultura oppnår maksimal score innenfor hele 10 av disse:

- Arbeid mot korrupsjon
- Menneskerettigheter
- Arbeidstakerrettigheter
- Naturvern og biologisk mangfold
- Arbeid mot skatteunndragelser
- Våpen
- Jordbruk
- Skogbruk
- Gruvedrift
- Olje og gass
- Energiproduksjon

Innenfor resterende temaområder scorer Cultura Bank:

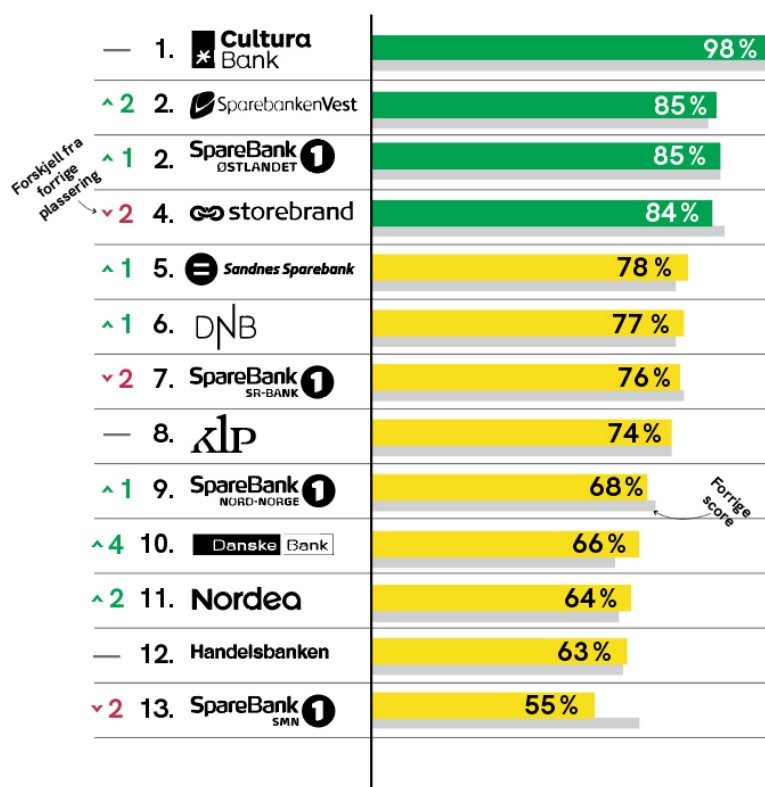
- Klimaendringer 98 %
- Likestilling 88 %
- Åpenhet og ansvar 86 %
- Gruvedrift (n.a.) – banken har ikke en kobling til dette området

Cultura er fremdeles eneste bank i Norge som praktiserer full åpenhet om sine utlån, og dette gir full innsikt i hvor banken plasserer kundenes penger.

Gratulerer til Sparebank 1 Østlandet og Sparebanken Vest med delt 2. plass!

Hvor opptatt er banken din av etikk og miljø?

Framtiden i våre hender

Les mer og se hvilke områder de er best og verst

etiskbankguide.no

‘Community Wealth Building’ – En vei til Økonomisk Demokrati

✍ HELGE SELROD

Globaliseringen skulle bringe velstand for alle,– med effekter som «risler» ned fra toppen av samfunnspyramiden. Mange har derimot opplevd at verdier trekkes ut av lokalsamfunn og fratar dem kontroll over egen utvikling. Skal vi gjenvinne denne kontrollen, trenger vi økonomisk demokrati. Det må være lokalt forankret og med spredning av økonomisk makt.

ØKONOMISK DEMOKRATI

Å behandle økonomien som et separat teknokratisk domene hvor sentrale verdier for et demokratisk samfunn ikke gjelder, er ikke lenger godt nok. Bakan illustrerer dette ved å peke på vår schizofrene tilnærming til person og forretningsmoral:

«Få forretningsfolk vil være uenig i at beslutninger primært må baseres på å tjene selskapets og dets eiers interesser. Som [en] tidligere sjef for selskapet Goodyear Tire. sa: ‘Hvis du virkelig skulle gjøre hva som passet dine personlige tanker og personlige prioriteringer, ville du ha handlet annerledes, men som sjef, kan du ikke gjøre det’» [Bakan, Joel, 2004:51: *The Corporation: The pathological pursuit of profit and power*]

I sitt fokus på teknologi har miljøbevegelsen neglisjert det mer grunnleggende spørsmålet om selskapsformer for demokratisk eierskap med eierskapsdesign som støtter etiske, bærekraftige beslutninger.

Et viktig prinsipp for en demokratisk økonomi er å bygge og holde på lokal velstand gjennom lokalt forankret eierskap, noe som impliserer en (re-)lokalisering av økonomien. Ifølge Michael Schuman, forfatteren av boken *The Local Economy Solution*, viser en mengde studier at for hver dollar som går fra en ikke-lokal til en lokal virksomhet, genereres to til fire ganger inntektsøkningen, to til fire ganger jobbene og to til fire ganger de lokale skattene.

COMMUNITY WEALTH BUILDING (CWB): ØKONOMISK SYSTEMENDRING, MEN MED START PÅ LOKALT NIVÅ

Demokratisk og lokalt forankret eierskap, (re-)lokalisering av økonomien samt redusert ulikhet operasjonaliseres gjennom denne modellen, prøvd ut det siste tiåret i USA og Storbritannia. Preston, en gang beskrevet som ‘Englands selvmord-hovedstad’, ble i 2018 betegnet av PricewaterhouseCoopers som ‘den byen i Storbritannia som had-

de forbedret seg mest! Modellen har 5 sentrale pilarer:

1. Bred spredning av eierskap til eiendom og verdier: Oppbygging av lokalt forankrede selskaper med demokratisk eierskap. Kooperativer, arbeider-, offentlige og ideelle eierskap gjør det mer sannsynlig at verdiene blir værende (ikke lekker ut til fjerne aksjeeiere og hovedkontorer).
2. Lokalt forankret finans, som jobber for lokalsamfunnet. Eksisterende verdier resirkuleres til nytte for realøkonomien, bl.a. ved bruk av kommunale banker, kooperative finansinstitusjoner og investeringer fra offentlige/kommunale pensjonsordninger.
3. Rettferdig arbeidsmarked. Levelønn, arbeidsforhold og fagforeningsrettigheter er stikkord.
4. Progressive anskaffelses- og anbudprosesser. Se referanse til CWBs forretningsmodell under.
5. Sosialt produktivt bruk av land og eiendom. Eiendomsutvikling bringes under kommunal kontroll.

Som forretningsmodell tar Community Wealth Building utgangspunkt i en kommune/regions utgifter til anskaffelser, drift og vedlikehold:

Spesielt gjelder det 'ankerinstitusjoner' – store institusjoner forankret i en kommune/region, inkludert sykehus, høyskoler og lokale myndigheter selv. Rundt disse 'ankrene' kan økonomiske økosystemer vokse og stabiliseres og pengestrømmen holdes flytende innenfor kommunale økonomier. Dette gjøres

ved bl.a. å tildele mer av budsjettene til lokale leverandører og produsenter, rekruttere arbeidere i institusjonens nærområde samt å være inkubator for lokale kooperativer, andre bedrifter og samfunnsorganisasjoner.

EUs anskaffelsesdirektiv fra 2014, som tillot anbudprosesser med større vekt på sosiale og miljømessige kriterier, har muliggjort progressive anskaffelsesprosesser, noe byen Manchester i England sier har gitt en innsparing på 85 millioner dollar over en tiårsperiode (Global network for public servants-Apolitical). Anbudskriteriene åpner også opp for en mer aktiv satsing på sirkulærøkonomi, i samsvar med økonomen Kate Raworths argument om at byer må ta ansvar for egne forsyningskjeder.

Men CWB er ikke bare for byer, det er en integrert tilnærming til lokal og regional utvikling. Rent konkret er utgangspunktet for modellen at ressursene og verktøyene allerede finnes, du må bare vite hvor og hvordan du skal lete etter dem. Og gjennom oppbygging av lokalt forankrede og demokratiske eierskapsformer, endres ulikhetsfokuset fra omfordeling alene, til også å gjelde fordeling av selve kildene til verdiskapning. Sammen med et større ansvar for egne forsyningskjeder kan da lokal økonomisk politikk tjene som modell og et 'frampek' mot nasjonale storskalaalternativer.

Kilder

Noen kilder, i tillegg til de nevnt i teksten:

Bøker:

Marjorie Kelly and Ted Howard (2019): *The Making of a Democratic Economy. Building Prosperity for the Many, Not Just the Few*

Joe Guinan and Martin O'Neill (2020): *The Case for Community Wealth Building*

Tenketanker, Web:

UK: The Centre for Local Economic Strategies (CLES), Community Wealth Building Center of Excellence. cles.org.uk/the-community-wealth-building-centre-of-excellence

USA: The Democracy Collaborative's Community Wealth Building Program democracycollaborative.org/programs/cwb

En lengre utgave av denne artikkelen finnes på undertegnedes web-side: coopreneur.top

Prosjekter som har fått støtte fra Cultura Gavefond i 2022

Miljøtiltak

OSLO BADSTUFORENING ønsket å redusere luftforurensingen ved å installere elektrofiltre som fanger opp farlige partikler. Dette er et tiltak som er anbefalt av miljødirektoratet. Mye tyder på at foreningen er de første til å prøve slike filter på badstuovner.

INDO NATURALS fikk støtte til FOU om utnytting av matavfall. Bananplanten (ikke frukten) kan brukes til å utvikle nye produkter slik at bønder i India får en ekstra inntekt, og at klimagasser unngås ved at avfallet ikke blir kastet og råtner.

Barn og ungdom

ROMERIKE STEINERSKOLE fikk støtte til innkjøp av keramikkovn

NORMAL PROJECTS. Amalie Karijord Stokke har sammen med sin mann startet et kultursenter i Malawi, som støtter sårbar ungdom og unge enslige mødre. Målet er at de skal få hjelp til å skaffe seg egen inntekt. Det undervises i musikk og ulike typer håndverk, og støtten gikk til innkjøp av undervisningsutstyr, som stoffer til klær, materiale til kurver, tavle, bøker, pinner og en symaskin.

BIEDRAKTER FOR BARN. Birøkter på Follense, Anja Bjarndisson, har 4 bikuber og forespørsel fra flere skoler om å komme på besøk. Hun underviser også om biens liv og betydning og fikk støtte til innkjøp av nødvendige drakter for

barn som skal se nærmere på bienes yrende liv

Gjenbruk og reparasjon

STØTTE TIL STOPPEVERKSTED i Trafo kunsthall. Kari Steihaug holdt kurs i villstopping, som er lett, og som passer for alle. Deltagerne tok med et plagg som trengte reparasjon, en genser med frynser i kanten, en treningsbukse, jeans eller en sokk med et hull. Eller et annet plagg de ville pynte på.

SKILT TIL KARUSELL, som omsetter brukte barneklær, mammaklær og annet som foreldre behøver. Kundene leier en stand og får selv inntektene av det som blir solgt. Butikken fikk støtte til et skilt, som gjør butikken mer synlig i bybildet i Moss.

DRIVHUS hos Karoline Stegmann ble bygget av gjenbrukte vinduer de hadde fått gratis. Støtten ble gitt til innkjøp av treverk og tak. Drivhuset står på sørsiden av fjøset for å utnytte varmen fra dyrene og har varmelagring i grunnmuren.

GRUTENS LASTESYKKEL fikk støtte til ny varekasse. Helt fra 2014 har Siri Mittet syklet rundt med HurtiGruten i Oslos gater og har samlet inn kaffegrut for produksjon av såper og skrubber, samt levering av varer til butikker og kunder.

Utdanning og utvikling

SMULTRINGFESTIVALEN fikk støtte til å samle folk til informasjon og gruppearbeid om bærekraftige løsninger etter smultringsmodellen. Se Pengevirke 4/22

BINGN har drevet en nordisk praksisbasert utdanning siden 2014. I løpet av disse årene har 25 unge mennesker avsluttet sin utdanning og er nå virksomme i det biodynamiske og økologiske landbruket i de nordiske landene. De fikk reisestøtte til en felles-samling.

EURYTMISTFORBUNDET. I forbindelse med årsmøtet ble det avholdt flere kurs og forbundet fikk støtte til kursholdere.

BOREAL FOREST har som mål å videreutvikle menneskers respekt for naturressurser og naturens evne til å fornye seg. De tar med folk i Trondheim på organiserte skogsturer og matlagingsopplevelser, og fikk støtte til informasjonsarbeid.

Søkere til Cultura Gavefond

Cultura Gavefond er opprettet med utgangspunkt i verdigrunnlaget som Cultura Bank bygger på og har til oppgave å støtte utviklingsoppgaver innenfor bærekraftige og samfunnsnyttige formål. I dagens situasjon har Gavefondet begrensede midler til utdeling og kan støtte konkrete tiltak med beløp i størrelsesorden 3000-15 000 kroner. Gavefondet gir ikke midler til drift.

Benytt søknadsskjema på cultura.no/gavefond

Søknadsfrister: 15. mars, 15. august og 15. november

Økonomer med fokus på miljø og samfunnsansvar

Peter Barnes

✎ PROFESSOR OVE JAKOBSEN, SENTER FOR ØKOLOGISK ØKONOMI OG ETIKK, NORD UNIVERSITET

Ove Jakobsen

INNLEDNING

Barnes er kjent som en aktiv og kontroversiell deltaker i samfunnsdebatten. Mange av hans ideer og forslag har fått bred støtte, men han har også møtt

kritikk. Hvordan hans radikale tilnærming til dagens utfordringer blir mottatt varierer mellom samfunnsgrupper og mennesker med ulik politisk tilhørighet. Ifølge Barnes preges vår tid av at vi står overfor flere problemer enn løsninger, og de fleste problemene er utrolig komplekse. De viktigste utfordringene er knyttet til ødeleggelse av naturen, økende urettferdighet, oppsplitting og utenforskap og manglende evne til å fremme lykkelige mennesker. Ingen kan oppnå virkelig lykke uten relasjoner til andre.

Barnes argumenterer for at det ikke er tilstrekkelig å dempe negative symptomer knyttet til økende økonomisk ulikhet og miljøproblemer innenfor dagens økonomiske system. Det er derfor påkrevet med endringer på dypere nivå. Siden vi i dag er svært nær vippepunktet på flere områder, kan det fort bli for sent å finne gode løsninger. Selv om Barnes konstaterer at det ikke er mulig å forandre alt på en gang, er han optimist og viser til at noen ganger kan en enkel idé utløse dyptgripende endringer. For å løse problemene er det derfor fornuftig å bevege seg fremover med små skritt. Han lanserer en løsning som han har betegnet «Kapitalisme 3.0.»

KAPITALISME 3.0.

I boken *Capitalism 3.0* utdyper Barnes at den nåværende formen for økonomi

er på kollisjonskurs med både natur og samfunn. Det første problemet er økende økonomisk ulikhet, som han mener skyldes at dagens økonomi ikke klarer å fordele verdiskapingen rettferdig mellom arbeid og kapital. Lønn for arbeid presses ned samtidig som avkastning på kapital skyter i været. Det andre problemet er miljøødeleggelsene, som følger av det innebygde kravet om økonomisk vekst. Barnes argumenterer for at dagens økonomi (kapitalisme 2.0.) i stor grad ignorerer den økologiske virkeligheten. Dette har ført til de alvorlige sosiale og miljømessige krisene som preger dagens globale samfunn.

Kapitalisme 3.0. er mer adaptiv og i stand til å tilpasse seg prinsipper og verdier i økologi og samfunn. Oppgaven er å sikre at økonomien ikke undergraver livskraften i økosystemene, samfunnet og kulturen. Barnes lanserer en rekke endringer, blant annet etablering av «allmenningen» som en tredje sektor i økonomien, ved siden av offentlig og privat sektor.

ALLMENNINGEN

Barnes begrunner dette med at det på lengre sikt er nødvendig med radikale endringer på flere områder i retning økt samarbeid og fellesskapsorientering. Han peker på etableringen av allmenningen som et nødvendig første skritt mot et fremtidig bærekraftig samfunn. Hans definisjon av allmenningen inkluderer alle fellesgoder innen natur, samfunn og kultur. Den første kategorien består av luft, vann og økosystemer. Den andre består av lover og infrastruktur av mange slag. Den tredje kategorien inkluderer språk, kunst og vitenskap. Alt er gaver, som vi deler i egenskap av å være likeverdige samfunnsborgere. Vi har også et felles ansvar for å opprett-

”

Although capitalism started as a brilliant solution, it has become the central problem of our day. It was right for its time, but times have changed

Peter Barnes

holde de tre områdene hver for seg og i sammenheng.

Gjennom etablering av allmenningen som en egen sektor hevder Barnes at det er mulig å utvikle en økonomi som tar hensyn til både individuelle og fellesskapets interesser. Den viktigste oppgaven er å beskytte felles ressurser og fremme fellesskapets interesser mot vekstøkonomiens rovdrift på mennesker og natur. Dersom befolkningen får økt innflytelse på hvordan felles ressurser blir forvaltet, vil det bidra til å styrke

Litteratur

Barnes, Peter (2006): *Capitalism 3.0. A guide to reclaiming the commons*, Berrett-Koehler Publisher

Barnes, Peter (2014): *With Liberty and Dividends for All - How To Save Our Middle Class When Jobs Don't Pay Enough*, Berrett-Koehler

demokratiet. Ved å introdusere nye former for eierskap vil i tillegg demokratiseringen stimuleres. Det betyr for eksempel at arbeiderne eier bedrifter, og at lokalsamfunnet får eierskap til allmenningene. En slik ordning vil etter Barnes mening gjøre det mulig å forvalte felles ressurser på en bærekraftig måte, samtidig som det vil åpne for en rettferdig fordeling av inntektene. Dette kan oppnås ved å introdusere forskjellige institusjoner som skal sikre fellesskapets interesser. De skal ifølge Barnes bygge på noen felles verdier og prinsipper:

- Ikke bruk mer enn nødvendig
- Prioriter kommende generasjoner
- Felles eiendom er inkluderende (privat eiendom er ekskluderende)
- Én person, én aksje

GRUNNLØNN

Tidligere har det vært vanlig å forvente at neste generasjon skal få det bedre enn den foregående. Slik er det ikke lenger. Selv om økonomien fortsetter å vokse, havner gevinsten i stor grad hos de aller rikeste. Resultatet er at avstanden mellom fattig og rik øker mellom land og innenfor det enkelte land. Selv om dette urovekkende faktum er kjent, er det ikke lansert løsninger som på en virkningsfull måte bidrar til å utjevne forskjellene og legge grunnlag for en mer rettferdig fordeling av godene.

I boken *With Liberty and Dividends for All* argumenterer Barnes for at alle har rett til få sin del av den felles rikdommen i samfunnet. Det bør innføres en form for grunnlønn for alle. Grunnlønnen skal finansieres gjennom en avgift på bruk av felles naturressurser og avkastning av samfunnets fellesverdier. Han foreslår at alle mennesker skal ha lik rett til inntekt fra den formuen vi ar-

”

Managers are human beings; they don't care just about money, they also care about the larger world. The problem is, they're trapped in a cold-hearted system

Peter Barnes

ver fra generasjonene før oss, eller som vi skaper sammen. Å dele avkastningen av allmenninger gjennom utbytte per innbygger er ikke bare den beste måten å bringe økonomien i harmoni med naturen, det er også den beste måten å redusere fattigdom på.

Siden løsningen består i at alle får legitime inntekter basert på utbytte fra en felles formue, krever den ingen nye skatter eller offentlige støtteordninger. Ved å innføre grunnlønn betyr det slutten på dagens dominerende økonomiske system, der «vinneren-tar-alt», og begynnelsen på en mer rettferdig økonomi, som respekterer at alle mennesker, inkludert de som ennå ikke er født, har like rettigheter. Barnes påpeker at selv om grunnlønn ikke løser alle problemene samfunnet står overfor, gir den et viktig bidrag til å skape en mer rettferdig og demokratisk utvikling.

KONKLUSJON

Barnes ideer og forslag til konkrete tiltak har fått støtte fra en rekke samfunnsgrupper som er bekymret for at de alvorlige negative konsekvensene som følger av kapitalisme 2.0. skal komme helt ut av kontroll. Selv om det

er uenighet om hvilke løsninger som er best egnet til å lede frem mot en bedre fremtid, er det i dag tydelig at det ikke er tilstrekkelig å dempe negative virkninger innenfor dagens system, det er påkrevet med radikal kursendring på flere områder. Barnes setter sin lit til at de tiltakene han foreslår, som er en blanding av håp og realisme, skal fungere som fyrtårn som viser vei inn i fremtiden. Gjennom mange små steg skal Kapitalisme 3.0 bidra til en bedre fremtid der naturen, samfunnet, kulturen og det enkelte menneske får anledning til å utvikle sitt fulle potensial.

Biografi

Peter Barnes (f. 1942) kommer fra New York. Han har Bachelorgrad i historie fra Harvard, og Master i Offentlig administrasjon fra Georgetown. Han har arbeidet som forfatter, journalist, entreprenør og bedriftsleder. I 1976 var Barnes med på å grunnlegge et arbeidereid solenergiselskap i San Francisco og i 1983 etablerte han et arbeiderstyrt pengefond. Han har også vært med på å grunnlegge en rekke organisasjoner som arbeider med miljøspørsmål og sosial rettferdighet. I 1995 ble Barnes kåret til årets sosialt ansvarlige entreprenør i Nord-Carolina.

Truly wild - delikatesser I skogens ånd

✍️ TRUDE REED 📷 STUDIO DREYER HENSLEY

Vår visjon er å utvikle og å dele produkter med en tilknytning til natur, som gir glede og livskraft til hele mennesket.

Mye av maten som produseres i dag gjør lite for vår livskraft. For at mennesker skal trives, være sunne og sterke, så trenger vi mangfold med en tilknytning til det økosystemet vi lever i. Urskogen er et økosystem i perfekt harmoni. I skogens ro og mangfold spirer det alltid til nytt liv.

I produktene jeg lager ønsker jeg å bringe litt av skogen inn til byen og det urbane mennesket. Urtene og energien fra skogen er fulle av livskraft.

Chaga vokser på bjørk og har en imponerende sammensetning av mineraler, vitaminer og antioksidanter. Chaga er en medisinsk tresopp. Den virker styrkende og bidrar til balanse i hele kroppen. Den er en av de viktigste adaptogene urtene i kinesisk medisin og har lange tradisjoner som urtemedisin og styrkedrikk på den nordlige halvkule.

Det som inspirerer meg er å bruke rene økologiske ingredienser, velgjørende urter og krydder og å skape noe fantastisk godt med spennende smaker.

Alle søtningsstoffer jeg bruker er uraffinerte og økologiske, som kokosblomstsukker, lønnesirup og honning.

Et av produktene vi tilbyr er Sjokoladesnadder med Chaga. Sjokoladesnadder er laget med kandisert havre, som er smaksatt med aprikos, bringebær, hjemmelaget Chagaekstrakt og krydder.

I nettbutikken finner du et lite utvalg av produktene mine.

www.trudereed.com

Entusiastisk og informativt om selvdyrking

✍️ ARNE ØGAARD

Langt flere kan ha både glede og nytte av å dyrke egen mat. For beredskap og minsket matsvinn vil dette også ha stor verdi. Å dyrke i pallekarmer er en mulighet for dem som ikke har tilgang på en stor kjøkkenhage, men også for den siste gruppen kan slik dyrking bidra til å effektivisere produksjonen. En kan for eksempel slippe å luke så mye ugress.

Maria Berg Hestad har stor erfaring med hvordan dette kan gjøres miljøvennlig og bærekraftig. Hennes nye bok begynner derfor med at du kan skaffe deg gratis paller og hvordan disse så kan snekres om til passende karmer og senere omformes til små drivhus. Hva slags jord de skal fylles med vil avhenge av underlaget, og du får også råd om hvilke redskaper som kan være nyttige.

En del planteslag vil det være en fordel å så inne, og Maria gir råd om prikling og utplanting. Det virkelig originale ved denne boken er hvordan man kan oppnå flere avlinger i en sesong ved å kombinere ulike planter i samme pallekarm. Hun beskriver 11 ulike kombinasjoner, som hun har gitt originale navn. I siste del av boken gjennomgår hun en rekke sentrale matvekster. Hun begrunner hvorfor de bør dyrkes, hvordan de bør sås og pleies og avslutter med når de skal høstes.

Denne boken er full av informasjon og gode råd, som vil være til nytte både for nye og erfarne plantedyrkere. Den er klart skrevet og har vakre og instruktive fotografier og illustrasjoner.

Maria Berg Hestad
Matauk med pallekarm
- enkle grep til selvforsyning.
Skald 2023

Refleksjoner på livsveien

✍ ARNE ØGAARD

Livsmestring er nå blitt et overordnet mål i norsk skole. En ting er å klare seg som barn og tenåring, noe annet er møtet med alle voksenlivets utfordringer. Hva dette kan innebære, har Katharina Ringen Asting nedtegnet som observasjoner, refleksjoner og spørsmål. Tekstene er formet som små dikt, men uten å gjøre krav på å være poesi. Et eksempel er :

Lykkes vi med mye, kan egoet bli for stort.

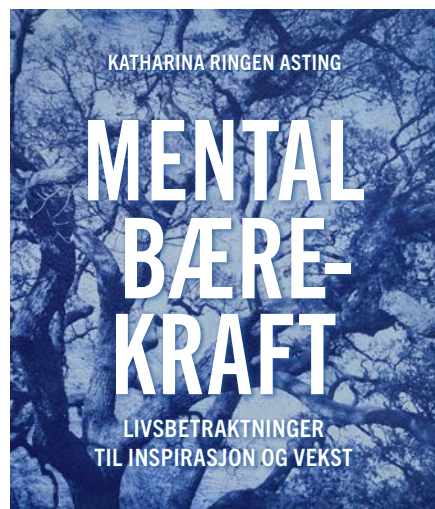
*Vi kan lure oss selv
ved knytte dette til egen verdi.
Det kan være en felle vi sitter fast i.*

Tekstene er inndelt i 21 ulike emner, som blant annet: indre reise, endring, kriser og hindringer, relasjoner og

aksept. Til hver tekst hører minst ett bilde som Katharina har fotografert eller malt selv. Totalt fremstår boken som en vakker og gjennomarbeidet helhet. Tekstene er ikke moraliserende eller lettvinte løfter om lykke, men gode utgangspunkt for selvrefleksjon. Noen tekster skildrer naturen, og en tekst skildrer den vakre blomsterhaven som ble bygget opp gjennom år med inten-

sivt arbeid, men som så graves bort når nye eiere overtar eiendommen.

Katharina Ringen Asting har en mangfoldig yrkesbakgrunn som bedriftsleder, foredragsholder og coach, og hun har også arbeidet med utviklingshjelp, blant annet gjennom Norfund. På en av sine reiser skrev hun ned den tankevekkende teksten om kamelføreren.

Katharina Ringen Asting
Mental bærekraft. Livsbetraktninger til inspirasjon og vekst.
Eik Forlag 2022

Han var oppmerksom
og empatisk.
Han ledet meg trygt
gjennom ørkenen
i fire dager på kamel.
Jeg hadde ikke klart meg uten
hans stødige eksperthjelp.
Han delte sin kunnskap om
himmelretninger,
vind, beskyttelse for solen,
matlaging, valg av leirplass,
trygghet fra villhunder
og annen fare.
Han var rolig,
verdig, klok.
Han hadde en evne
til å være tilstede.
Lytte til meg,
til dyrene og naturens signaler.
Han snakket engelsk,
men hadde evne til å forstå
mennesker og kamelene
forbi språket.
Han var 15 år.
Hans skolegang varte i 6 måneder,
han måtte jobbe,
gjøre innsats for familien.
Han spurte meg
«hvor lenge har du gått på skole».
Jeg talte 19 år.

England som hvitvasker

✍ ARNE ØGAARD

I London er en av turistattraksjonene London Kleptocracy Tours. Du kan få se noen av de dyreste husene i byen og høre om hvordan eierne har skaffet seg pengene.

En av turlederne er Oliver Bullough. Han er en gravejournalist som tidligere har skrevet boken *Pengeland* og nå har fulgt opp med *Butler for verden – Hvordan Storbritannia hjelper milliardærer, skattesvindlere, kleptokrater og kriminelle*. Forfatteren har det presise britiske blikket og en humoristisk undertone, selv om det han beskriver er dypt tragisk. Hans skildringer er omfattende og fargerike og kan oppleves som å lese skjønnlitterære bøker. Av og til kan det være vanskelig å holde orden på de innflokke detaljene, men alt i alt kommer

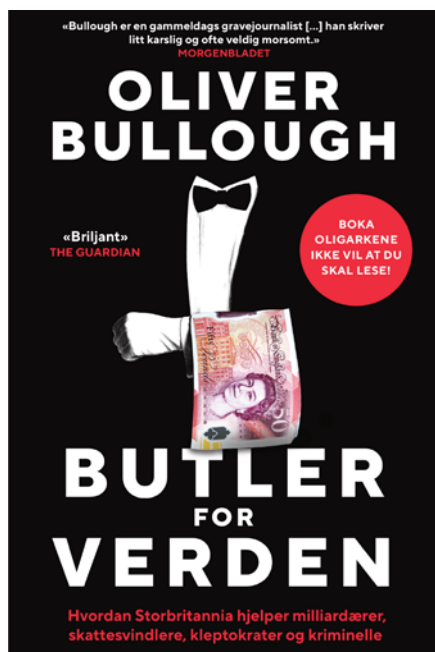
en ut av lesingen med utvidede kunnskaper om historie, samfunn og økonomi. Han skildrer finansbransjen slik: «De tar penger fra folk som har dem, men ikke trenger dem, og gir til folk som trenger dem, men ikke har dem, og får et visst honorar for bryet. Myndighetene forsøker å regulere denne prosessen for å lede finansieringen mot de sakene de er opptatt av, og finansinstitusjoner forsøker å unngå disse reglene så de kan lede finansieringen mot de sakene som kan gi høyest honorarer.»

Det britiske imperiet var en gang et mektig rike med store inntekter fra sine kolonier. Ved koloniernes frigjøring ble den økonomiske situasjonen vanskeligere, og det er ofte i økonomiske nedgangstider at mennesker kan ty til tvilsomme metoder for å opprettholde levestandarden. I denne boken viser forfatterne hvordan Storbritannia har havnet i den samme situasjonen. Det er ikke tilfeldig at det bor så mange russiske oligarkener i London, og også en rekke andre personer som har hatt mulighet til å ta med seg store formuer fra sine lands statskasser. I England finnes det lover som sier at det skal undersøkes om innflytteres formuer kan stamme fra korrupsjon eller underslag. Det er bare det at dette i liten grad er blitt kontrollert. I det hele tatt er hvitvaskingskontrollen i dette landet svært dårlig og politiets etterforskningskapasitet tilsvarende. Klarer politiet å bringe en sak for retten, stiller den rike motparten med de aller beste advokater, og det er svært små muligheter for at myndighetene kan vinne. Som en motsats skildres det fryktede FBI i USA.

Gjennom finanssenteret City of London strømmer det mange hundre milliarder pund med kriminelle penger hvert år. Mesteparten av disse pengene er stjålet fra mennesker i noen av verdens fattigste land. I denne boken

får vi innblikk i opprettelsen av dette finanssenteret. Vi blir også kjent med skotske kommandittselskaper, som var de rene hvitvaskingsmaskinene og også med opprettelsen av de første skatteparadisene på de britiske Jomfruøyene. Senere blir vi også kjent med historien til Caymanøyene. Et alvorlig dilemma er at mange av de landene som tjener penger på tvilsomme transaksjoner og på å skjule opplysninger, i utgangspunktet var svært fattige. På Jomfruøyene tok de en avgift for å registrere selskaper, og med den store interessen for å registrere seg, ble det rene oljeinntektene for landet. En annen britisk utpost som slet med økonomien var Gibraltar. For dette landet ble pengespill redningen. Den lille staten hevet seg opp til å ha det tredje høyeste BNP per innbygger i verden etter Monaco og Qatar. Det skapes ingen nye verdier av pengespill, men det tappes betydelige summer ut fra de fattigste delene av ulike befolkninger. Spillavhengighet er et stort og globalt problem. I Storbritannia prøvde de å skyve problemet litt under teppet ved å kalle de spilleavhengige for problemgamblere.

Dette bare for å gi noen små innblikk i bokens innhold. Den tar deg også med inn i utrolige svindelhistorier og mye annet som påminner om alt det tragiske som foregår på det økonomiske området.

Oliver Bullough
Butler for verden
Res Publica 2022

Oversikt over aktuelle miljøtiltak

✍ ARNE ØGAARD

I boken *Grønt manifest* ønsker sosionom Svein Hammer å vise oss veier mot en bedre fremtid. Et manifest skal være en slags grunnmur for en ny arbeidsretning eller ideologi og kan være bastant formulert. Svein Hammer gjør det motsatte. Hovedpoenget i hans manifest er at vi må lytte til hverandre og arbeide på mange ulike fronter samtidig. Veier fremover består av undersøkende og bevegelig tenkning. Forfatteren er forsiktig med bastante formuleringer og ønsker å være passe radikal slik at selv Arbeiderpartiet og Høyre om noen år

kan si at «dette sporet burde vi valgt for lenge siden».

Boken sammenfatter den historiske utviklingen og belyser en rekke sentrale temaer i dagens miljø- og klimadebatt, som smultringøkonomi, regenerativt landbruk og sirkulær økonomi. Ett av forfatterens spesialfelt er statlig styring. Svein Hammer skisserer 9 ulike veivalg. Vi kan fortsette som før. Vi kan finne nye verdier og lever mer i pakt med naturen. Vi kan respektere vekstens grenser. Vi kan gjøre en radikal økonomisk systemendring. Vi kan gjennomføre et radikalt grønt skifte. Vi kan leve godt med et lavere forbruk. Vi kan mestre antropocen hvis vi satser stort og akselerer utviklingen. Vi kan bearbeide

en endret natur og menneskelev med gartnerhånd.

Med to unntak vil jeg hevde at vi må arbeide langs de fleste av disse veiene. De er til en viss grad utdypet i boken, men Svein Hammer henviser også til to bøker han har skrevet tidligere.

Svein Hammer har en diplomatisk fremstillingsform. Han ønsker å sette våre tanker i bevegelse fremfor å over-

bevise. Det er derfor vanskelig å være uenig i det han skriver. I innledningen skriver han at vi trenger en dyptgripende problematisering av vår måte å tenke og leve på, samt en helhetlig samfunnsvisjon for veien til en grønn fremtid. Dessverre bidrar denne boken i begrenset grad til å oppfylle denne intensjonen.

Svein Hammer
Grønt manifest
Solum bokvennen 2022

Oppmerksomt nærvær

✍ ARNE ØGAARD

Kan vi endre verden hvis vi ikke er våkent til stede? Et aktuelt spørsmål i en tid hvor vi lett bedøves av inntryksstrøm og krav. Fra skolene rapporteres at elevenes uro ødelegger både for dem selv og fellesskapet. Stadig færre har ro og utholdenhet til å lese en hel bok, også blant studenter på universitetene.

Et forsøk på endring er å innføre oppmerksomhetstrening i skolen. Rundt om i verden foregår det mange forsøk

med det som ofte kalles mindfulness. Christian Egge har besøkt mange av dem som holder på med slikt arbeid i Norden og Storbritannia. Han har sammenfattet inntrykkene og sine refleksjoner i en bok med undertittel «Trening i oppmerksomt nærvær i skole og utdanning». I første del blir vi med ham på skolebesøk, og jeg skulle gjerne visst enda mer om hva som gjøres og erfaringene til lærere og elever. Noe av dette blir imidlertid tilfredsstillende i bokens tredje del hvor vi kan lese fyldige intervjuer med sentrale personer i arbeidet.

I den midtre delen får vi en mer filosofisk tilnærming til emnets eksistensielle spørsmål. Vi blir kjent med

tankene til flere filosofer og får også være med på besøk hos Dalai Lama. Sentrale temaer her er spørsmål om bevissthet, dannelses, sekulær buddhisme og hvor det blir av barnas naturlige utforskertrang.

Et vanlig spørsmål er om denne typen øvelser vil passivisere de unge ved at de trenes opp til å tåle et liv med stress og urettferdighet. Dette besvares godt i boken. Målet er det motsatte. Alle ønsker å gi de unge et bedre grunnlag for å bli aktive medborgere. Et gammelt bilde i denne sammenhengen er bueskytteren. Skal pilen få stor kraft, må den først trekkes langt tilbake.

Christian Egge
Den kontemplative pausen
Trening i oppmerksomt nærvær i skole og utdanning
Vidarforlaget 2022

Vi lever på andres bekostning

✎ ARNE ØGAARD

Foto: Stig Weston

“Vi spiser av matfatet til mange av verdens sårbare og fattige land.” Dette skrev professor Rune Blomhoff i Aftenposten, som en kommentar til rapporten *Nordic Nutrition Recommendation*. 400 forskere fra åtte land har jobbet i fem år med å vurdere kostholdet både fra helseperspektiv og ut fra virkningen på klima og miljø. Rapporten skal gi råd og danne et grunnlag for politikernes beslutninger, men den skapte stor debatt allerede før den ble lagt ut til høring. Kjøttprodusentene, kjøttforedlingsindustrien og landbruksorganisasjonene fryktet at det ville bli anbefalt lavere kjøttandel i kostholdet. Landbruksminister Sandra Borch gikk ut og erklærte at en middag uten kjøtt ikke var middag, men modifiserte det senere til at også fisk kunne være akseptabelt.

Norsk kjøttproduksjon har mange kvaliteter når den hovedsakelig er basert på utmarksbeiter og egenprodusert for, men store husdyransamlinger har flere uheldige sider. En av dem er den enorme importen av råvarer til kraftfor. Spesielt mye omtalt er soyaimporten fra Brasil hvor regnskogen hogges ned og urfolk fordrives. Men også fiskeoppdretterne er avhengige av dette foret. Halvparten av det vi spiser i Norden og Baltikum er importert, og det kan også påpekes andre enkeltprodukter hvor eksport fra fattige land kan betegnes som om at vi spiser av andres matfat. Jeg har ikke hatt tid til å sette meg inn i selve rapporten, men fra før er jo avokado kjent for å kreve mye land og vann, og det finnes mange eksempler på at internasjonale selskaper fortrenger lokale bønder og fiskere for å frembringe produkter til oss i rike land.

Men vi forsyner oss ikke bare av fattige lands matfat. I vår iver etter å elektrifisere og teknifisere forsyner vi oss også av en uforholdsmessig stor del av klodens mineraler og metaller. Allerede i april har vi i Norge forbrukt det som er beregnet til å være vårt akseptable forbruk av jordens ressurser. Hos oss aksjoneres det mot miljøkonsekvensene av flere gruveprosjekter, men miljøkonsekvensene av gruvedriften i andre land kan være langt alvorligere.

Det forbruket vi har i Norge i dag vil ikke være mulig å oppnå for en stor del av klodens befolkning, og hva som vil være igjen til fremtidens generasjoner er et stort spørsmål.

De fleste politiske partiene har nå holdt sine landsmøter, og alle er optimistiske når det gjelder elektrifisering og «grønn industri», men ingen ser ut til å være opptatt av råstoffspørsmålet. Ingen har for eksempel prøvd å beregne hvor mye kobber det vil trenge til alle de nye ledningene og installasjonene, og ingen har diskutert hvordan alt dette metallet kan skaffes. Selv ikke på «Broen til framtiden», den årlige klimakonferansen for fagbevegelse, miljøorganisasjoner og Den norske kirke, var dette et tema. Det kan dermed se ut til at ernæringsforskerne er de mest realitetsorientert i dagens situasjon.

Det er på høy tid at flere innser at vi bygger vår velferd på andres bekostning, og at vi trenger en total omlegging av økonomi og verdisyn hvis vi skal leve i solidaritet med våre medmennesker, naturen og fremtiden.

Profetien

av River Zeal

En vibrasjon

*Er en innlysende manifestasjon
På en privilegert og respektert sivilisasjon
Preget av harmonisk og opplyst refleksjon*

*En fullstendig kollaps av økonomisk inflasjon
Ville ikke vært annet enn en sann sensasjon!
Sammen med en gjensidig resignasjon
Med den intensjon om at all produksjon
Av våpen og ammunisjon opphører og erstattes
Med mennesker i diplomatisk kommunikasjon*

*En planet full av dyp konsentrasjon og meditasjon
Hvor ingen nasjon forstår hensikten med okkupasjon
Eller invasjon av annet enn kjærlighet og fascinasjon
Hvor profitt ikke lenger har en definisjon
En visjon om stadig innovasjon samt kontinuerlig revolusjon*

*Tryggheten om at alle deler den eneste logiske konklusjon
Som sikrer vår egen og enhver framtidig generasjon
En eksistens av ren og vellykket evolusjon
Der progresjon overtar der hvor var imitasjon
Der relasjon mellom alt levende er ledende indikasjon
På en intellektuell ambisjon om renere luft i rotasjon
Fortidens begreper som hat, hevn og manipulasjon
Mister fotfestet i vår kollektive tradisjon
Og gir plass for uendelig informasjon
Som igjen fører til åndelig konfirmasjon, mangfold og variasjon
Snakk om en glorifisert situasjon!*

*Ingen uærlig illusjon eller hallusinasjon, men en genuin reformasjon
Basert på toleranse og interessert observasjon
Av det hele i en evigvarende sirkulasjon
Hvor landegrenser opphører som nødvendig reaksjon
Som et skip som styres trygt til vår destinasjon
Alle sammen trenger vi sårt rekreasjon
Og av og til trengs det streng konfrontasjon
På egen evne til navigasjon og egen presisjon
Alle er vi i samme båt og i samme posisjon
Det vil medføre immigrasjon og diskusjon*

*Kanskje er det for mange en frustrasjon
Eller en problematisk kalkulasjon...*

En vibrasjon

*Føles som en ubehagelig kollisjon
La det være vår motivasjon!*

Cultura Bank tilbyr noen av Europas
grønneste fond for det norske markedet.

Les mer på cultura.no/fond

